

INTERJÚ KECSKEMÉTI GÁBORRAL, AZ IRODALOMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA VEZETŐJÉVEL

- *H. Z.*: A Miskolci Egyetemen 20 éve jelent meg a bölcsészképzés. Jelen kötettel kívánok az Irodalomtudományi Doktori Iskola oktatói és volt hallgatói tisztelegni a jubileum előtt. Ennek apropójából szeretnék veled mint karunk egyetlen létező és jól működő Doktori Iskolájának a vezetőjével beszélgetni. Először szeretnék egy pár mondatot hallani tőled családi háttéréről, gyerekkorodról. Utána majd lépünk tovább az időben.
- *K. G.*: A gyerekkorom Szolnok városában telt, ott születtem 1965-ben. Ott nőttem föl, 18–19 éves koromig ott jártam iskolába is. Akkor kerültem el onnét, amikor az érettségi után az ELTE-n tanultam tovább, ahol magyar–történelem szakot végeztem. Ettől az időtől fogva váltam budapesti lakossá. Nagyon könnyű és gyors dolog volt azt felismerni, hogy Budapesten nagyszerűek a kutatási lehetőségek, az egész város tele van tudományos intézményekkel, könyvtárakkal, levéltárakkal. Hosszan nem kellett gyözködni magamat, hogy a tudományos értelemben vett szocializáció ott következzen be. Addig viszonylag védett, vidéki környezetben nevelkedtem. Nem rossz iskolában egyébként, mert a szolnoki Versey Ferenc Gimnázium abban az időben az ország legjobb húsz gimnáziuma között mindig ott szokott lenni. Volt egy kis családi összeköttetésem is ezzel a gimnáziummal, mert édesanyám ugyanott volt igazgatóhelyettes évtizedeken keresztül. Ennek egyetlen gyakorlati hasznát vettem, azt el kell mondanom. Ha én nem vagyok, akkor valószínűleg nem fordítottak volna gondot egy olyan keresztkombinációs lehetőség kialakítására, hogy az órarendet úgy rakják össze, hogy a magyar meg a matematika fakultációs programot egyidejűleg látogathassa egy érdeklődő diák. Ebből talán már ki lehet találni, hogy az én édesanyám matematika–fizika szakos tanárnő. Fontosnak tartotta, hogy a reáliákban is kiképezzenek engem. Kiképeztek, és ezt én is nagyon fontosnak tartottam. Ez valóban elég erős igénybevétel volt heti nyolc matematikaórával a legintenzívebb időben. De nem csak győztem, hanem nagyon szerettem is. Annyi egyébként megmaradt belőle, hogy számítási ügyekben, kalkulációkban, költségvetési tervezésekben ma sem könnyű eladni. Meg hogy az informatikához is közel kerültem. Akkor ugyan Magyarországon még nem volt nagyon fejlett digitális, elektronikus infrastruktúra. De később lett, és ez a későbbi informatikai robbanás, ez engem már kész állapotban talált. Így nem csak programokat használó ember vagyok, hanem programozásra is képes, hogyha arról van szó. Végül a szülői orientáció ellenére nem a matematika vagy valami más reáltudomány irányába indultam el, elég korán kiderült rólam, hogy azért én alapvetően és mélységes mélyen humán érdeklődésű vagyok. Még azt a pillanatot is meg tudom nevezni, amikor erre sor került. Egy szolnoki könyvesboltban történt a dolog. Felső tagozatos fiú voltam, és az édesanyámmal vásároltunk, válogattunk ott, amikor érdekes választás elé kerültem. Két, engem vonzó könyv közül el kellett döntenem, hogy melyiket vásároljuk meg nekem. Az egyik opció a *Majomtörténetek* című, etológiai tárgyú, színes fényképekkel illusztrált album volt, a másik opció pedig Szerb Antaltól *A világirodalom története*, egy jó kilencszáz lapos, mindenféle kép, illusztráció és bármi más vonzó külső inger nélküli, masszív, tömör prózaszöveg. Végül is nagyon határozottan a Szerb Antal mellett döntöttem. Édesanyám nem is akarta elhinni... Később sem kifogásolták a döntésemet, az érdeklődésemet, nem próbáltak lebeszélni a választásomról. Amúgy nem is lett volna praktikus lebeszélni róla, mert

harmadikos gimnazista koromban megnyertem az OKTV-t magyar irodalomból, negyedikes koromban országos győztes lettem a *Ki miben tudós?* történelem vetélkedőn, ennek következtében felvételi vizsga nélkül lehetett bekerülnöm az ELTE magyar-történelem szakpárjára. A szüleim bizonyítva látták, hogy ha ilyen eredményeim vannak, akkor ez valószínűleg nem lesz rossz választás a számomra. Tehát megbékéltek a döntéssel. És ami itt külön érdekes, hogy akkor hogyan gondolkodott egy vidéki értelmiségi család: az egzisztenciális problémákat föl sem vetették. A gondolkodásukat alapvetően az határozta meg, hogy tanuljam a szívem-kezvem szerint való dolgokat. Aztán, ha rátermettnek mutakozom valamiben, majd biztosan kialakulnak körülöttem a normál életviszonyok is.

- *H. Z.:* Igen, ez az igazi értelmiségi hozzáállás egyébként, még ha az értelmiségi szülő is egyben. Jó. Egyetem. Végig magyar-történelem szak?
- *K. G.:* Igen.
- *H. Z.:* Tehát ebből is diplomáztál?
- *K. G.:* Igen.
- *H. Z.:* Szakdolgozat? Nem tudom, hogy akkor kellett mindkét tárgyból, vagy lehetett választani, hogy az egyikből?
- *K. G.:* Nem, csak az egyik tárgyból kellett írnom, ez a magyar irodalomtörténet volt. Régi magyar irodalomtörténetből készítettem, XVII. századi magyar nyelvű alkalmi beszédek retorikatörténeti vonatkozásairól. Az emberek életébe gyakran szól belé a vak szerencse. Az én életembe úgy szólt bele, hogy elsőéves egyetemista koromban kötelező csoportbeosztásként szétosztottak bennünket oktatókhoz. Így kerültem egy olyan irodalomtörténeti szemináriumba, amelynek Tarnai Andor professzor lett a szemináriumvezetője. Bárki máshoz is kerülhettem volna a Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék oktatói közül, akkor nyilván egészen más irányba indul a pályám, és egészen másfajta érdeklődések jelennek meg a horizontomon. És ez valóban nagyon szerencsés véletlen volt. Hetek alatt kiderült az, hogy Tarnai professzorral valahogyan mi nagyon hasonlóak vagyunk. A gondolkodásunk az, az érdeklődésünk az. Természetesen a tájékozottságunk akkor nem volt összemérhető. Ő fölényes biztonsággal művelte a szakterületét, én meg az első lépéseket tettem meg, teljesen avatatlan amatőrként, a régi magyar irodalomtörténet ismeretlen terepén. Amit azért találtam különösen vonzónak, érdekesnek és szórakoztatónak, merthogy a gimnáziumi tanulmányok idején éppen az irodalomtörténetnek erről a korszakáról rettentően keveset tanultunk. Talán egy kis Rákóczi Ferencet, Mikest, egy kis kuruc költszetet, két-három Balassi-verset, és nagyjából ennyi az, amit egy gimnazistával a régi magyar irodalomtörténetből megtanítanak.
- *H. Z.:* Azt hiszem, hogy ma sem változott ez.
- *K. G.:* Igen, persze. A legtöbb ismeretlen névvel, a legtöbb, eddig még névről se hallott folyamattal, jelenséggel, eszmetörténeti korszakkal, irányzattal, áramlattal egészen biztosan a régi irodalomtörténetnek az egyetemi oktatásában lehetett találkozni. Hamar fölfedeztem magamban az érdeklődést, és hamar megértettem, hogy Tarnai professzor kitűnő, elhivatott pedagógus. Másodéves koromtól mindvégig az ő szakszeminaristája voltam. Akkor néhány esztendő óta már működött az ő tanszékén egy olyan kutatás, amely a régi magyar halotti beszédeknek a szövegeit tanulmányozta, mint az ennek szentelt kurzus címe mondta, elsősorban irodalomszociológiai szempontból. Ez az irodalomszociológiai szempont, ez meg egy magyar-történelem szakpárral induló fiatal-

embernek különösen vonzóknak tűnt, mert részint a szövegek tanulmányozásáról volt szó és retorikai elemzésükről, az alkotásmódjukban megállapítható korszakokról, a késő reneszánsz, a kora barokk, az érett barokk szövegformálás jellemzőiről, de szó volt a referenciákról is. Mindarról, ami tartalom, vonatkozás, történeti, politikai, de akár gazdaságtörténeti, társadalomtörténeti helyzetre való utalás egy halotti beszédből kiolvasható. Ez volt az a szeminárium, amelynek a munkájába bekapcsolódtam. Másod-, harmadéves koromtól fogva nagyon szoros emberi, személyes kapcsolat alakult ki a professzorommal, aki akkor érkezett pályájának a csúcsára, az ELTE tanszékvezető egyetemi tanára volt, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, és egyáltalán a magyarországi régi irodalomtörténet kutatására vonatkozó projektumokban, Klaniczay Tiborral együtt, meghatározó szerepet töltött be. Ez azt jelentette, hogy az egyetemi dolgozószobájában rengeteg érdekes emberrel lehetett találkozni. Az akkoriban az ELTE-n nevelkedett fiatal emberek, részint hallgatók, részint azok, akiket akkor még nem doktoranduszhallgatónak, hanem tudományos továbbképzési ösztöndíjasnak vagy aspiránsnak neveztek, ezek a nemzedékek ma is élénken emlékeznek rá, hogy az ő keddi és csütörtöki fogadónapjain mint egy fogorvosi váróteremben, úgy ültek a folyosón a padokon az emberek. Arra vártak, hogy a problémáikat vagy az eredményeiket vagy a lehetőségeiket megkonzultálhassák a professzor úrral. Valóságos eligazítást kaptak Tarnai professzortól, válaszokat problémákra, kérdésekre, fölvetésekre. A professzor úrnak volt egy egészen különös modalitása. A legszerényebb ember volt, akivel valaha találkoztam. Sosem mondta volna azt, hogy neki miről mi a véleménye, hanem mindig úgy kezdte a válaszadást, hogy erről a fölmerült dologról ő ugyan nem tud sokat, de első hallásra mégis úgy látszik, mint hogyha érdemesnek tünne elindulni abba az irányba, hogy... Fokozatosan értettem csak meg, de lassan megértettem, hogy ezek a tapintatos útbaigazítások nagyon sok esetben az akkor Magyarországon elérhető legtöbbet és a legmagasabb színvonalat jelentették egy-egy problémakörnek a feltárásában. Hogy ő erre képes volt, annak meg az a története, hogy nem olyan hosszú időt töltött professzorként az egyetemen. 1980-ban került csak az ELTE-re. Amikor Tolnai Gábor nyugdíjba ment, egyenesen tanszékvezetőnek hívták oda, a Tolnai-tanszéket vette át.

- H. Z.: Előtte hol volt?
- K. G.: Korábban az MTA Irodalomtudományi Intézetében dolgozott, ahol a XVIII. századi osztályt vezette. Mielőtt az MTA Irodalomtudományi Intézetébe került volna – ezt az intézetet meg '56–'57 táján alapították Klaniczay Tibor koncipiáló tevékenységével, gyakorlatilag az első időben azzal a céllal, hogy a ma közkeletűen „spenót”-nak nevezett irodalomtörténeti szintézist, ami '64 és '66 között jelent meg hat kötetben, elkészítsék –, mielőtt ez az intézet fölállt volna, az Országos Széchényi Könyvtárnak volt a munkatársa. Könyvtáros volt, a kéziratárban dolgozott, és ez azt a hallatlan magabiztos tájékozottságot adta meg a számára, hogy gyakorlatilag nem volt az Országos Széchényi Könyvtárnak olyan XVI., XVII., XVIII. századi kötetes kézírata, amely ne fordult volna meg a kezében, amelyről ne lett volna személyes olvasata. Nem volt olyan jelentős, a historia litterariában bárminemű pozíciót elfoglaló magyar tudós, gondolkodó, író ember a XVIII–XIX. század fordulójáig, akit ne tudott volna elhelyezni részint a magyarországi kapcsolatrendszer, részint az európai áramlatokhoz való csatlakozása tekintetében. Franciául, németül olvasott, az európai szakirodalmat is naprakészen igyekezett követni. Németországban volt jó személyes és intézményes kapcsolatrendszer,

korábban Bécsben is tanított, azután, már a '90-es években néhány évet Berlinben töltött vendégprofesszorként, tehát nagy rálátása volt főként a német nyelvű tudományosságra. Kitűnően tudta orientálni, tájékoztatni, eligazítani, vezetni az embereket, és ezt hallatlan nagy alázattal, figyelemmel, az emberi személyiségnek, habitusnak, mentalitásnak a problémáira érzékenyen tudta művelni. Mint teljesen tájékozatlan és képzetlen fiatal ember azt a különleges, soha vissza nem térő és egész életemre feltöltő pompás lehetőséget kaptam tőle, hogy a fogadónapjain mint avatatlan harmadik személy ott ülhettem ezeken a beszélgetéseken. Az egész fogadónapot végighallgathattam, és 10–15 emberre való reakcióit, rezonálását, az őket eligazító visszajelzéseit folyamatosan tanulmányozhattam és csodálhattam. Úgyhogy ha a mai napig olyan helyzetbe kerülök, hogy tudományos kutatások témáihoz, alapvetéséhez, orientációs irányaihoz, a belőlük remélhető perspektivikus hasznokhoz hozzászólni alkalmam adatik, nincs eset, hogy ne jutna eszembe, hogy ő ezt milyen felelősségtudattal, elhivatottsággal és milyen szakértelemmel vitte véghez. Az emberi alakja minden bizonnyal az egész pályámon az a – természetesen soha el nem érhető – mintakép és példakép marad, akihez szerintem ebben a vonatkozásban hasonlítani érdemes, és hát én nagyon szeretnék egyszer majd hasonlítani. Nagy dohányos volt egyébként Tarnai professzor. Ezek a keddek és csütörtökök úgy teltek el, hogy mikor hatodik, nyolcadik órája tartott a fogadónap, vágni lehetett a füstöt az egyetemi dolgozószobájában. Akkor még nem volt tilalmas ez a tevékenység. De még ebben a füstben fuldokolni is hallatlanul jó dolog volt... Egy idő után gyakorlatilag olyasfajta személyes kapcsolat alakult ki közöttünk, mint hogyha fogadott, nevelt fia volnék. A családi körébe is bekapcsolt, úgyhogy az ő Attila úti lakásában és aztán a Balaton-felvidéken, Lovason álló nyári házában, ahol, hála Istennek, folyamatosan tudott két nyári hónapot munkával eltölteni, többször megfordultam. Felesége, Tarnai Éva is – aki a férje számára minden értelemben megteremtette a nyugodt, elmélyült munkához való körülményeket – szinte fiává fogadott Éva lánya mellé, aki egyébként kiváló biológus lett, a nemrégiben elhunyt Kondorosi Ádám akadémikus felesége, ma már maga is akadémikus. Neki, Tarnai Andor feleségének is végtelen hálával tartozom. '89-ben diplomáztam, '89 és '92 között pedig tudományos továbbképzési ösztöndíjas lettem én is. A kutatóhelyem a Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék volt.

- *H. Z.*: Ez meddig tartott?
- *K. G.*: 1992. augusztus végéig. Tarnai Andor tanszéke lett a kutatóhelyem, ő maga lett a témavezetőm. '92 szeptemberében viszont nyilvánvalóan az ő ajánlásával és támogatásával az MTA Irodalomtudományi Intézetébe kerültem mint tudományos segédmunkatárs. És már csak két esztendő volt hátra addig, '94 augusztusáig, amikor helyrehozhatatlan dolog történt: Tarnai Andor meghalt. Tehát mindösszesen egy évtized adatott nekem, amíg mellette, tőle tanulhattam.
- *H. Z.*: Fiatal volt?
- *K. G.*: 69 éves.
- *H. Z.*: Ha jól értem, végső soron ő indított el a tudományos pályán, a karrieredet ilyen módon ő támogatta.
- *K. G.*: Igen.
- *H. Z.*: Ahogy hallom, az első és jelenleg is meglévő munkahelyed az Irodalomtudományi Intézet. Szeretném, ha erről beszélne, ott milyenek voltak az első tapasztalatok, hogy érezted magad, ki mindenkiel voltál jó szakmai kapcsolatban, mi mindennel fog-

lalkoztatok ott, és talán egy kicsit tágabban is értelmezve, hogy a felsőoktatáshoz képest Te hol látod a helyét ezeknek az akadémiai kutatóintézeteknek a tudományban?

- K. G.: Az ilyen tudományos továbbképzési ösztöndíjasoknak, mint amilyen én voltam '89 és '92 között, egy darab idő után szinte rituális kúrje volt, hogy megmutatkozzanak a belső szakmai közvélemény előtt. Az én szakmámban, a régi magyar irodalomtörténet kutatásában a belső szakmai kör a reneszánsz és barokk kutatócsoport, a REBAKUCS nevű szakmai közösség. Formálisan sosem létezett ilyen intézmény, tehát nincsen semmilyen nagykönyvbe bejegyezve, nincsen költségvetése, nincsen épülete, nincsen hivatali helyisége. Arról van szó, hogy az MTA Irodalomtudományi Intézetében működik egy Reneszánsz Osztály, ennek a vezetője és meghatározó személyisége volt hosszú ideig Klaniczay Tibor, majd az egész intézetnek is ő lett az igazgatója. Az osztálynak van néhány munkatársa, akik elsősorban a XV., XVI., kisebb részben a XVII. századi irodalomtörténet kutatásával foglalkoznak. Viszont Klaniczay kezdeményezésére van egy tágabb informális közösség, ezt nevezik valójában REBAKUCS-nak, amely a Reneszánsz Osztály köré csoportosul. Ez az összes olyan magyarországi oktató- és kutatóhelyet tömöríti, ahol a régi művelődéstörténet bármilyen vonatkozásával foglalkoznak, legyenek ezek akár egyetemi tanszékek, ahol irodalomtörténetet tanítanak vagy történet-tudományt, akár magyar történelmet, akár világtörténelmet, vagy legyenek könyvtárak, levéltárak, múzeumok. Ennek következtében ez egy nagy multidiszciplináris közösség, amelynek egyáltalán nem csak a szövegekkel foglalkozó specialisták a tagjai, hanem művészettörténészek, zenetörténészek, folkloristák, történettudósok, a művelődéstörténet, mentalitástörténet kutatói, egyháztörténészek, vallástörténészek, liturgiátörténészek, és még hosszan sorolhatnám azt a szakemberkört, akik ha a XV–XVII. század magyarországi művelődéstörténetéhez, eszmetörténetéhez, irodalomtörténetéhez hozzá kíván-
nak szólni, akkor ezt elsősorban a REBAKUCS nevű informális csapatnak a tagjaként tehetik meg. Több száz munkatársról beszélünk. A címlistájuk ma már elektronikusan is rendelkezésre áll, innen tudható, hogy kb. háromszáz ember kap rendszeres meghívást a REBAKUCS minden rendezvényére. Ennek a REBAKUCS-nak ma is megvan minden hónap legalább egy szerdáján egy felolvasóülése, amelynek az Irodalomtudományi Intézet ad otthont, a Reneszánsz Osztály a házigazdája, de a meghívottak ebből a tágan értett REBAKUCS közösségből kerülnek ki. Ezeknek a szerdai felolvasóüléseknek az egyik, 1992. tavaszi, áprilisi rendezvényén kaptam először lehetőséget arra, hogy ehhez a szakmai közösséghez, tehát a REBAKUCS tagjaihoz szólhassak. Ekkor tartottam meg életem első tudományos előadását rangos közönség előtt. Nyilvánvalóan abból a témából, itt továbbra is a XVII. századi magyar nyelvű halotti beszédekről, prédikációkról és orációkról volt szó, amiről az akkori kutatásom szólt. Ez volt az utolsó olyan szerdai felolvasás, amelyen Klaniczay Tibor még jelen lehetett. Ő ekkor már súlyos beteg volt. Betegen volt jelen, és néhány héttel később meg is halt. De mielőtt meghalt, Tarnai professzorral egyeztetve még úgy intézkedett, hogy amikor augusztusban az én aspirantúra-időszakom lejár, akkor szeptember 1-jétől legyek az Irodalomtudományi Intézet fiatal kutatója. Amikor meghalt, Bodnár György követte őt az intézetigazgatói székben, aki XX. századi irodalomtörténettel foglalkozott. Az intézetigazgatást nagy odaadással, involváltsággal, felelősségérzettel és szakmai minőségérzettel látta el, a pályájának a csúcsa, a legrangosabb minőségre törekvő időszaka volt, amikor az Irodalomtudományi Intézetet igazgatta a '90-es években. A régi magyar irodalomtörténet vonatkozásában azt a

programot képviselte az első időszakban, hogy Klaniczay kvázi hagyatkozásának, végrendeletének megfelelően igyekszik intézkedni. '92. szeptember 1-jén már az ő aláírásával kerültem fölvetelre, és dolgozom azóta is az Irodalomtudományi Intézetben. '92 tavaszán mutatkoztam tehát be ebben a körben, akkor tettem le a szakmai névjegyet, és csak '92 őszétől tudtam bekapcsolódni ennek a munkaközösségnek az életébe heti rendszerességgel, folyamatos konzultációkban és együttműködésben. És innét nagyon rövid idő, mindösszesen négy esztendő telt el 1996-ig, amikor abban a különleges tisztességben volt részem, hogy a mi szakmánknak és nem csak a régi irodalomtörténeti szakmának, hanem a magyar irodalomtörténet kutatásának a vezető rangú szakmai folyóiratát, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, az *ItK* című folyóiratot a kezembe adták. Itt megint egy szomorú haláleset történt: Komlovszki Tibor volt ennek a felelős szerkesztője, hosszú évtizedeken át szerkesztette a lapot, ő volt az a személy, aki a tanulmányok gondozását, rendezését, lektoráltatását, megszerkesztését véghezvitte. '96-ban, 69 éves korában sajnos ő is meghalt, és az ő helyére kerestek utódot. Ez a szerkesztői állapotom azóta szintén egyfolytában tart, tehát '96 óta az *ItK* felelős szerkesztője vagyok. Szörényi László a főszerkesztője. Kivételes megtiszteltetésnek számított akkor, hogy egy fiatalember, aki mindössze négy éve mutatkozott be ebben a szakmai körben, olyan lehetőséget kap, hogy a legfontosabb, legrangosabb, legelismertebb, legnagyobb respektusú és legnagyobb múltú – akkor éppen a 100. évfolyamát töltötte a folyóirat, azóta már túl vagyunk a 116. évfolyamon – irodalomtudományi folyóiratot szerkessze. Ez nyilván bizalmat jelez és egy olyan szándékot, hogy számolnak velem hosszú távon is, a munkámat ismerik és megbecsülik. Én még akkor nem voltam doktor sem. Még a régi típusú minősítési rendszer működött, a kandidátusi fokozatom megszerzése volt éppen folyamatban. Csak '97-ben készültem el a disszertációmmal, amit aztán '98-ban védtem meg, tehát 1998-ban lettem az irodalomtudomány kandidátusa. Nagyon fiatal, nagyon tapasztalatlan voltam, és nagyon nagy feladatot kaptam az *ItK*-nak a szerkesztésével. Azt is meg kell mondani, hogy ez a feladat egy pár esztendőmet nagyon igénybe is vette a '90-es évek végén.

- H. Z.: Olyan értelemben, hogy a kutatásra kevesebb idő jutott?
- K. G.: Igen, pontosan így van. A disszertációmát még befejeztem, és azt hiszem, hogy az vállalható, európai minőségben készült el. De ezután jó sok időmet és életenergiámat a folyóirat szerkesztőségének a szanálása töltötte ki. Sajnos nem volt kitől átvennem a szerkesztőséget, mert Komlovszki Tibor úgy halt meg, hogy nem tudta a tapasztalatait megosztani, a futó ügyeket sem tudta átadni. Nem ismertem a kapcsolatrendszerét, nem ismertem azokat az elkötelezettségeket, amelyeket kinek-kinek valamilyen ügyben tett; nem ismertem a döntéseit, hogy mit igen, mit nem kívánt megjelentetni. Először is föl kellett nőnöm ahhoz, hogy ezt az egészet átlássam. Azzal kezdtem itt is a rendcsinálást, hogy írtam egy programot, egy szoftvert – a cikkeknek, a recenzióknak, a szerzőknek, a könyvkiadóknak, a megjelent számoknak, az archívumnak az adataihoz egy nyilvántartó rendszert –, amely azóta is működik a szerkesztőségben. Rengeteg kéziratot kellett – és persze kell ma is – elolvasnom, meghozni a döntéseket, hogy mi a megjelentethető közülük, mi az, amit át kell írni a szerzővel, mi az, amit vissza kell adni a szerzőnek. Ha az ember megnézi az én publikációs jegyzékemet, láthatja, hogy a '90-es évek végén, '99, 2000 táján, bizony, egész esztendők teltek el, amikor csak egy-egy publikáció jelent meg tőlem, mert az életemnek a túlnyomó többségét az *ItK* szerkesztése foglalta le.

Azóta az a nagy különbség, hogy ugyan a feladat ma is maradéktalanul a vállamon van, de hát, megtanultam.

- *H. Z.*: A kutatóintézetben milyen szakmai, emberi kapcsolataid alakultak ki, és mennyire tartod fontosnak vagy európai összehasonlításban egyáltalán szükségesnek ezeknek az akadémiai kutatóhelyeknek a létét a tudományosságban?
- *K. G.*: Közelítsünk akkor az én személyes tapasztalatom felől, és utána tágítsuk egy kicsit a nézőpontot. Először is nagyon nagy hála köteleztek engem az intézet vezetői, illetve a Reneszánsz Osztály vezetője, Jankovics József – ő vette át az osztályvezetést Klaniczay halála után – azzal, hogy az első években hagyják, hogy befejezzem a már elkezdett munkámat, tehát hogy a kandidátusi disszertációmát megírjam. Gyakorlatilag egy monográfiát, amely 1998-ban kötetben is megjelent *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet* címmel, amelyben a XVI–XVII. századi magyarországi prédikációtörténetnek egy fejezetét mint műfaj történeti metszetet írtam meg a hozzá tartozó, itt még, ebben a kötetben irodalomszociológiaiak nevezett háttérrel, aztán később már más terminust találtam ki erre, és egy más paradigmába állítottam át a gondolkodást, de ebben a kötetben ezt még irodalomszociológiaiak hívják. Nagyon sok segítséget kaptam már ennek a kötetnek a befejezéséhez is. Például azt a lehetőséget, hogy külföldre mehettem könyvtározni, mert a magyar anyagban elég jól eligazodtam, de arról a kezdet kezdetén sejtelmem sem volt, hogy a világnak milyen pontjain foglalkoznak ilyen szempontú kutatásával és megközelítésével ennek a műfajnak, ennek a korszaknak. És éppen a legalkalmasabb helyre küldtek engem ki, két egymást követő évben is, '94-ben és '95-ben, Wolfenbüttelbe, a Herzog August Bibliothekba, amely a XVII. század vonatkozásában a német nemzeti könyvtári feladatokat teljesíti. Arról van szó, hogy Németországnak nincs egy Országos Széchényi Könyvtára, hanem kronológiailag tagoltan teljesülnek a nemzeti könyvtári feladatok. A középkor és a XVI. század vonatkozásában a müncheni Bajor Állami Könyvtár, a XVII. század vonatkozásában a wolfenbütteli könyvtár, a XVIII. század vonatkozásában a tübingeni könyvtár látja el a nemzeti koordinációt. A wolfenbütteli könyvtár a legalkalmasabb hely, amit a XVII. századi prédikációknak a kutatásában nemzetközi terepen találni lehet. Egyrészt itt van Németországban a legnagyobb gyűjtemény részint latin, részint német nyelvű halotti beszédekből. Kb. ötvenezer tételes gyűjtemény. Másrészt mindig volt pénzük is és mindig volt szándékuk is rá, hogy angol, német, francia, olasz nyelven európai és angolszász szakirodalmat beszeressenek minden fontos XVII. századi műfajról, szerzőről. Tehát nem csak a német anyagnak a primer tanulmányozásához, hanem a korszakról, a műfajról szóló teljes szekunder irodalomnak a tanulmányozásához is kitűnő hely. Lényegében ez volt az a hely, ahol a monográfiámnak a kutatástörténeti fejezetét össze tudtam rakni. Tehát megérttem azt, hogy ki, mikor, hol figyelt föl ennek a műfajnak a fontosságára, rangjára, jelentőségére. Milyen megközelítésekkel igyekezett feltárni azt. Milyen kutatási segédeszközök léteznek, milyen kutatócsoportok alakultak, azok milyen tanulmányköteteket jelentettek meg. Kik azok, akik ezeknek a tanulmányköteteknek a koncipiálásában a meghatározó szerepet kapták, és így tovább, és így tovább. Tehát a nemzetközi látókört és áttekintőképességet hatalmas mértékben tágította ez a két hosszabb, wolfenbütteli tartózkodás. Amikor a monográfia befejeződött, akkor pedig megkaptam életem első tervfeladatát, ahogyan egy kutatóintézetben mai napig működnek a dolgok. Ugye ott oktatás nincsen, hallgatók nem özönölnek a folyosókon, hanem feladatok, azok nagyon is van-

nak. Ezek sok évre előre megtervezve kerülnek kinek-kinek a felelősségi körébe. És azt mondhatom, hogy a '90-es évek végén kapott tervfeladatnak megfelelően élek ma is, és ma is bizonyos értelemben azt a munkát végzem, azt a gondolkodást folytatom, amilyen úton akkor elindultam, elindítottak. Ehhez azt kell tudni, hogy az 1970-es években, amikor a már említett „spenót”-ot, a magyar irodalomtörténeti szintézist megjelentette az Irodalomtudományi Intézet, előtérbe került az a gondolkodás, amit a szakmai szleng egyszerűsítve és nem is világosan érthetővé téve kritikátörténetnek nevez. Arról van szó, hogy nem csak az irodalomnak a történetét kell megírni és rendszerbe foglalni, szintetizálni, hanem meg kellene írni az irodalomról való gondolkodásnak a történetét is. Tehát azoknak a mindenkori elméleti rendszereknek, paradigmáknak a történetét, amelyek egy-egy korszak irodalmi produkcióját irányítják, meghatározzák, a szerzők kompetenciáit formálják, számukra mögöttes koordinátarendszert, eligazítást jelentenek. Azért kritikátörténet a név, mert bár magyarul a kritika bírálatot, recenziót, effélért jelent, de az európai nyelvekben a *critique*, *criticism* ennél tágabb értelmű dolog. Elméleti tudást, elméleti háttérrendszert, elméleti elvű megítélésrendszert jelent, és ebben a tág értelemben az irodalomról való gondolkodás, az irodalmi elvek történetének a megírását jelenti ez a vállalkozás. Szemben azzal, ahogyan az irodalomtörténeti szintézis, a „spenót” készült, itt nem szintetizáló, többszerzős monográfiákban, hanem nagyon markánsan egy-egy szerző saját, személyes monográfiáiban történik a feldolgozás, akik nyelvek szerint és kronológiai időtávok szerint megosztottak a feladaton. Én egészen konkrétan azt a feladatot kaptam, hogy a magyar irodalmi gondolkodásnak az 1560-as, '70-es és az 1630-as, '40-es évek közötti szakaszát írjam meg, ebbe beleértve ennek a kornak az összes nyelvű forrásait: a latin, a német, a magyar és a történeti Magyarország területén előforduló, ha vannak még ilyenek, egyéb nyelvű reflexióit. Valamilyen szláv nyelvű reflexiók még biztosan vannak. Tarnai Andor vezette ezt a kritikátörténeti vállalkozást, és ebbe a munkafolyamatba is ő kapcsolt be engem még az alatt a két esztendő alatt, '92 és '94 között, amikor én már intézeti munkatárs voltam, ő pedig, noha ELTE-s tanszékvezetőként, ezt a kritikátörténeti vállalkozást továbbra is irányította az Irodalomtudományi Intézetben. A '90-es évek óta ebből a témakörből el is készült a következő monográfiám, ez megint egyben disszertáció is volt: a nagydoktori, tehát az MTA doktora címre benyújtott értekezésem, amelynek 2007-ben jelent meg a monográfia-változata. Egészen pontosan az 1570-es és az 1630-as évek közötti magyarországi irodalomelméleti gondolkodás történetének a monográfiája ez, különös tekintettel a német kapcsolatrendszerre. A magyarországi eszmetörténetben borzasztó nagy jelentősége van ugyanis annak, hogy hová járnak ki a magyar peregrinus diákok, milyen egyetemen, milyen professzorokkal kerülnek kapcsolatba, azoktól milyen gondolkodásmódokat sajátítanak el, milyen problémaérzékenységre tesznek szert, milyen érdekeltségű értelmező nyelveket kezdenek el használni. Ezeket milyen fajta, milyen műfajú, milyen tárgyú szövegeknek a felnyitására kezdik el fölhasználni. Bizony a magyarországi irodalomelméleti gondolkodás történetének a megírása egyben a legfontosabb európai elméleti trendek történetének az áttekintése, belátása, megírása is. És ebből ebben a monográfiában a németországi viszonyok voltak vállalhatóak. Meg kell mondanom, azok sem maradtak maradtak, hanem elsősorban az észak-németországi lutheránus központoknak az irodalomelméleti támpontjai, gondolkodása, belátásai voltak a teljesség igényével föltárhatóak. Ez valóban a teljesség igényével történt, mert nincs olyan kora újkori németországi

lutheránus egyetem, amelynek a tanári karából ne kerestem volna ki maradéktalanul az összes olyan professzort, akinek bármely kurzusa, bármely műve, élete bármely szakaszán bármiféle gondolkodása valamilyen vonatkozásban irodalomelméleti megfontolásokhoz kapcsolódott. Ebben az értelemben az áttekintés teljes körű. Itt ismét a wolffenbütteli könyvtár és annak a forrásadottságai határozták meg a munka éppen ilyen orientációját. Nyilvánvaló, hogy ezen az alsó-szászországi kutatóhelyen, ahol a XVII. századi hercegi gyűjtemény, tehát Ágost herceg saját személyes könyvgyűjteménye, aztán több, a napóleoni háborúk idején megsemmisült, megszüntetett egyetem ugyanide bekerült könyvanyaga tanulmányozható, a gyűjtemény jelentős hányada lutheránus eredetű. Tehát elsősorban ezt az anyagot lehetett ott áttekinteni. Kisebb részben, és nem a teljesség igényével lehetett áttekinteni a németországi kálvinista központokat vagy a dél-németországi katolikus viszonyokat. Nem is törekedtem rá, mert azt hiszem, hogy egy monográfiába ez beilleszthetetlen. Az egy másik problémakör. Amióta a kötet megjelent, 2007 óta a következő köteten dolgozom, amelyik éppen az eddigi hiányokat igyekszik majd foltozni. Dél-Németország felé, a kálvinista német tartományok irányába és Németalföld irányába tekint (a heidelbergi egyetem pusztulása után, az 1620-as évektől főként az utóbbi jelenti a támpontot a peregrinus diákjaink számára), Anglia felé tekint (ha már Németalföldön peregrinált valaki, akkor nagyon gyakran hetekre, hónapokra Angliába is átruccant, Oxfordban, Cambridge-ben megfordult, és ebből is sok érdekes következtetés adódik), Franciaország irányába tekint. Hiszen a németalföldi tudományosság összetétele nagyon nagy mértékben a hugenottáktól való import: Franciaországban kifejlesztett gondolatok, tudósi-gondolkodói körök lehetetlenülnek el egy idő után a valláspolitikai intézkedések következtében Franciaország területén és költözködni át Németalföld területére. A ramusi kezdeményezés is, ami talán a legnagyobb mértékben rajzolja át az elméleti trendeket a XVI–XVII. század fordulóján, Franciaországhoz, Párizshoz köthető. Azt gondolom, hogy ebben bizony van még egy monográfiára való nyersanyag, és ennek a következő monográfiának jelentős kutatási lépései már megtörténtek, több tanulmány megformálódott már ebből. Remélem, néhány éven belül ez is szintetizálható lesz egy következő rendszerező, nagy áttekintésben. A kritikátörténeti munkacsoport tagjaként megtanultam azt, hogy mi egy kutatóintézetnek az erőssége. Ez pedig az, hogy valóban együtt van ott néhány olyan ember, aki egy kutatóintézetben azért és csak azért van együtt, hogy folyamatosan könyvtárban legyen. Vagy magyarországi könyvtárban, ha ez lehetséges, ha a forrásadottságok olyanok, vagy külföldi könyvtárban kutasson. Szűken, célzottan, specifikáltan valamilyen témakörnek a felelősségi köre legyen az övé, és abból a tudományos témából kötelessége legyen évi egy-két rangos előadást, konferencia-fellépést megtartani, egy-két rangos publikációt lektorált fórumokon folyamatosan megjelentetni. Ez valóban olyan elkötelezettséget és olyan szakmai diskurzust jelent, hogy az embernek van kivel megbeszélnie a problémáit, van kivel konzultálnia róluk, eleven szakmai közösség működik együtt. És sehol egyebütt föl nem vállalt, mert föl nem vállalható feladatot teljesít. Én nagyon nagy híve vagyok annak, ami a 2000-es években igazán számszerűségében kiterjedté is vált a mi tudományos életünkben, hogy folyamatos pályázati forrásokkal igyekezzünk megteremteni egy-egy projektünknek a finanszírozási feltételeit. De ebben irgalmatlan komoly korlátok és kényszerek vannak, hogy legfeljebb négy esztendőre, van, hogy ennél csak rövidebb időre tudunk terveket összeállítani. Ezek a tervek nem mindig a tanulmányo-

zott területnek a belső adottságaiból fejlenek ki, hanem bizonyos mértékig az elvárásoknak megfelelően rajzolódnak föl. Nyilvánvaló, az ember nem könnyen talál olyan finanszírozót, aki hajlandó lenne négyéves vagy akár kétszer négyéves kutatási futamideig pályázatokat támogatni úgy, hogy jelentős publikációs hozam közben nincs. Márpedig létezik a humántudományok területén egy olyan jelentős alaptudományi kutatási kör – és éppen az irodalomelméleti gondolkodás története példaként szemléltetheti ennek a természetét –, ahol hosszú éveken át egyébre nem kerülhet sor, mint az alapkutatásoknak az elvégzésére. Publikálni – hosszú éveken át – gyakorlatilag nincs mit! Ha az ember megtenné, hogy időnek előtte publikál, éppen a tudomány *ellenében* hatna, mert egy kellően át nem tekintett, át nem értett, megfelelő orientációs pontokkal még nem rendelkező módon próbálna megállapításokat tenni egy még jól be nem lakott anyagról, területről. Ebben a helyzetben van különösen nagy jelentősége egy kutatóintézetnek, mert egy kutatóintézet akkor teszi jól a tudományos orientációjának a kialakítását, hogyha abban a lehető legnagyobb mértékben az alapkutatás jelenik meg. Ami más forrásokból gyakorlatilag finanszírozhatatlan, ami bármely más pályázati keretben csak a hazardírozásnak a vállalásával vagy valamilyen köntörfalazó, ügyeskedő eljárásnak a segítségével volna kutatási programmá formálható, a folyamatos elégtelenség, a folyamatos hiányosságok, nehezményezett dolgok bevételeivel volna fölvállalható. Tudomásul kell venni, hogy bizony egyes alapkutatási területeken sok esztendőnyi kutatásnak kell eltelnie addig, amíg megfelelő nyersanyagmennyiség és megfelelő áttekintő kompetencia összegyűlik a legelső publikációk elkészítéséhez, a legelső szakmai rendezvények gründolásához és még sok minden dologhoz, amit a pályázatok elvárnak, mert ez számukra valami látványos eredmény, egy teljesítés egy programban. Bizony nagyon jól van az, hogy Magyarországon vannak ilyen kutatóintézetek, és nagyon sok ellenérzéssel hallgatta az ember – hála Istennek az utóbbi években már kevésszer kellett hallgatni, de a '90-es években még sokszor –, hogy ez valamilyen sztálinista, keleti típusú maradvány lenne, hogy a nem tudom milyen nyugaton az egyetemek körül összpontosul a kutatási potenciál, az államilag támogatott kutatóintézet fogalmát nem is ismerik, hanem a jelentős, rangos intézmények mindig egyetemi körben vannak. Egészen biztosan nincsen így. Nagyon komoly, jelentős kutatóközpontok vannak a világban, ezekben nagyon jelentős állami tőkék is vannak Németországban és az Amerikai Egyesült Államokban is. És természetesen nagyon jelentős magánintézmények is vannak, magántőkéből. Az az érdekes, hogy ott, abban a világban nem csak könnyen, gyorsan megtérülő, profitábilis területeken vannak magánintézmények, hanem lassú, nehézkes, humántudományi kutatási területeken is vannak ilyenek. Nyilván adójogszabályok és sok egyéb úgy van megformálva, hogy még ezeknek a támogatásában is megfelelő érdekeltségi viszonyok vannak teremtve. Azt vettem észre, hogy az Akadémia Irodalomtudományi Intézetének is a legkézenfekvőbb együttműködő partnerei a hasonló kutatóintézeti körből szoktak kikerülni. Természetesen a posztkommunista körből is, nagyszerű kapcsolataink vannak Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban az ottani tudományos akadémiáknak a megfelelő partnerintézményeivel, akikkel közös a szocializációnk – tudjuk, hogy mit jelent a kutatóintézeti életforma, tudjuk, hogy hogyan él egy intézeti tervteljesítésre szegődött kutató –, de nagyszerű partneri együttműködéseink vannak a nyugat-európai, illetve az angolszász világban is, ilyen akadémiai típusú kutatóintézeti hállózzattal. Gyakran kézenfekvőbben, nagyobb megtérülési reménnyel, nagyobb ívű kö-

vetkeztetések megrajzolásának az esélyével lehet együttműködési megállapodásokat kötni ebben a szférában ilyenfajta intézményekkel.

- *H. Z.*: Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. Mikortól vagy itt? Kinek a hívására jöttél? Majd ezt követően az Irodalomtudományi Doktori Iskola, annak az átformálása a jelenlegi hazai palettán.
- *K. G.*: Hát, egy jó hosszú történetbe vágunk ezzel bele.
- *H. Z.*: Szerintem a diktafon bírja, az a lényeg, hogy az ne kapcsolódjon ki.
- *K. G.*: Nagyon szeretem a kutatóintézeti életformát. De azért egy tudathasadt ember vagyok, mert tanítani is nagyon szeretek. És 1989 óta, a diplomám kézhez vétele óta folyamatosan tanítottam is mindig a magyar felsőoktatásban. Először az ELTE-n oktattam. Ott sose voltam kinevezett közalkalmazott, hanem megbízási szerződésekkel féléről félésre foglalkoztatott fiatalember voltam, aki részint régi irodalomtörténeti kurzusokat, szemináriumokat és egy idő után már előadásokat is tartott, részint propedeutikai szemináriumokat, proszemináriumokat nappali tagozaton, meg levelező tagozaton is. De ennél mind fontosabb az, amit feltétlenül elmondok, mert igen büszke vagyok rá, hogy 1994-ben az én szerkesztésemben jelent meg az ELTE magyar irodalomtörténet szakjának a történetében az első olyan kötet, amely az egyetemi előmenetel, az akkori, osztatlan ötéves kredités képzés kritériumrendszerét, tételeit, szakirodalmi olvasmányait rögzítette, egységes formában feldolgozta és a hallgatók kezébe adta. Miért, miért nem? Hát, nem volt erre korábban ember, akit oda tudtak volna állítani rá, hogy egy ilyen egységes kiadványt megszerkesszen. Nyilván összefüggött ez azzal, hogy intézet sem volt, hanem független tanszékek vitték a magyar szakot, amelyek fölött egy tanszékcsoport-vezető ugyan állott mindig, de nem volt szoros az integráció. A '90-es évek elején jött létre az egységes Magyar Irodalomtörténeti Intézet. Kenyeres Zoltán, ennek az első igazgatója volt az, aki fölismerte, hogy egy ilyen, a különböző tanszékekből most már együttvé összekerült intézetben elérkezett az idő egy valami módon egységes alapelveket, egységes követelményrendszereket megtestesíteni kívánó hallgatói tájékoztató kiadványnak a megjelentetésére. Én voltam akkor ott, úgy látszik, a legfiatalabb, meg a legkönnyebben felhasználható erre a feladatra, ezért én kaptam feladatul ennek a megszerkesztését. Volt egy rövid idő, amikor a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen is tanítottam. Egészen pontosan a megalakulása után az első néhány tanévben, akkor, amikor még nem is Piliscsabán volt a kampusz, hanem néhány épületnyire az Akadémia Irodalomtudományi Intézetétől, a Ménesi úton egy egyházi épületben kezdődött el az oktatás. A '90-es évek második felében Pécssett voltam először közalkalmazott egyetemi oktató. Másodállásban foglalkoztatva, adjunktusnak vettek föl, majd docensnek terjesztettek elő. Ez volt tehát az első olyan munkahelyem a felsőoktatásban, ahol már nemcsak óradói megbízásom, szerződésem volt, hanem hosszú távon számoltak a közreműködéssel. Lényegében a Pécsi Egyetemnek a régi magyar irodalomtörténeti képzéseit megterveznem is nekem kellett, az évfolyam-előadást meg magamnak kellett vinnem. Maradandó nyomokat hagytam magam után, hiszen Jankovits László, aki most a Pécsi Egyetemen a régi irodalomtörténeti képzés főnöke (jó ideig a Klasszikus Irodalomtörténeti Tanszéknek a vezetője is volt) bizonyos értelemben az én tanítványom, merthogy a vezetéssel szerezte meg a PhD-ját, a fokozatát. Megint egy szomorú haláleset hozta ezt így, hiszen Pirmát Antal, egy nagyon kedvelt, szeretett reneszánszkutató kollégánk volt az eredeti témavezető, csak sajnos meghalt ő is. Ilyesformán a szakmai, oktatói ki-

teljesedésnek az első érdekes időszaka, az Pécshez volt köthető. 1997-ben történt, hogy a Miskolci Egyetemnek is az oktatója lettem. Egy darab ideig, valami másfél-két esztendőn keresztül párhuzamosan voltam a Pécsi és a Miskolci Egyetemnek az oktatója. Ez persze a szeretteim számára is sok aggodalmat okozott. Számomra pedig a teljes fizikai plusz agyhalált jelentette.

- *H. Z.*: Plusz az intézet.
- *K. G.*: Plusz az intézet. A miskolci meghívásomat Kilián Istvánnak köszönhetem, aki a miskolci bölcsészkar megalapításában nagyon komoly érdemeket tudhat magáénak. Ő volt az a személy, aki a miskolci magyar szakot elsőnek összerakta, az embereket fölkererte, a képzési tervet kialakította. És ő volt a Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetője, ő hívott. Meg kell mondanom, hogy az első emlékeim Miskolccal kapcsolatban a kellemesség körébe kapcsolódnak. Olyan szakmai közösséget találtam itt, egy néhány esztendővel előttem már összetoborzott és összeszokott szakmai közösséget, benne Heltai Jánossal, benne Gyapay Lászlóval, Kilián professzorral magával, Porkoláb Tibivel, akik – ez elég hamar világossá vált róluk – közös értékeket képviselnek az irodalomtörténeti kutatásban. Mindenekelőtt szeretnek nagyon jó minőségben dolgozni, és valamennyien elhivatott pedagógusok is, akik odaadóan, nagy tárgy szeretettel, mindig a tanított ember habitusa iránti nagy odafigyeléssel tanítanak. Másrészt egy összeszokott baráti társaság, akik megbíznak egymásban, akik az intim dolgaikat, személyes élményeiket, benyomásaikat, a magánéletükben velük történt sikereket és gondokat is szívesen megosztják egymással. Olyan szakmai közösség, amely egyben egy összeszokott, közös elvű, egymást fél szavakból értő baráti közösség is. Jó volt ide közéjük tartozni. Kifejezetten kellemesek voltak a velük töltött csütörtöki napjaim, nagyon jól éreztem magamat ebben a személyi közegeben. Úgy érzem, hogy elég hamar be tudtam kapcsolódni közéjük, nagyon hamar elfogadtak engem is ennek a csapatnak a baráti tagjaként. A kezdeti inspirációt, azt, hogy én jó kedvvel jöjjelek, kedvem szerint csináljam itt a dolgokat, elsősorban ez a szakmai közeg biztosította. Kilián professzor hamarosan átadta a tanszékvezetést Heltai professzor úrnak, ő lett a Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék következő vezetője, minek következtében az én következő főnököm, és vele is mindezek az emberi összecsiszolódottságok, a feltétlen bizalom, a szakmai korrektség, az emberi nagyrabecsülés, mindvégig kikezdetlenül így voltak, és hála Istennek, így vannak ma is. '99-ben kerültem abba a helyzetbe, hogy részint eldönthettem, részint el is kellett döntenem, hogy hol kívánom folytatni a pályámat, merthogy Széchenyi Professzori Ösztöndíjas pályázatot adtam be, amelyet elnyertem négy esztendőre. Ennek a pályázati kiírásnak az volt a feltétele, hogy az ember csak egyetlen helyen vehet részt a magyar felsőoktatásban. El kellett tehát döntenem, hogy akkor az Pécs legyen-e vagy Miskolc legyen-e. Hosszú dilemma volt, egyáltalán nem volt könnyű döntés. Pécssett addigra már, azt mondhatom, elindítottam a képzéseket, amelyeket szerettem volna elindítani, fölállítottam azokat a tanegységeket, amelyeket értelmes tartalommal megtöltöttem, megjelentek az első olyan tanítványok, akik nagyon motiváltak voltak, eligazításra vártak, akikkel az ember szívesen dolgozott volna tovább együtt. Azt kell mondanom, meghoztam életem első hedonista döntését. Ebben az esetben, azt gondolom, az elsődleges motiváló tényező, ami Miskolc mellett döntött, az a kellemes jó érzés volt, hogy a barátaimmal dolgozhatom együtt egy olyan csapatnak a tagjaként, amelyben egymás iránti figyelem és emberi bizalom él, és erős. Hát, így lettem kizárólag a

Miskolci Egyetemnek az oktatója a felsőoktatásban. Azt nem mondhatom, hogy csakis miskolci ember, hiszen mindeközben az Irodalomtudományi Intézetnek folyamatosan a munkatársa voltam, de így maradtam a Miskolci Egyetem nyakán, és ettől a döntésem-től fogva másutt már valóban nem fordultam meg a magyar felsőoktatásban. Egy-egy vendégelőadásra vagy egy-egy vendégkurzusra meghívnak persze azóta is, de folyamatos oktatói munkám azóta csak a Miskolci Egyetemen van. A 2000-es években számos jelentős változás végbement itt a mi életünkben. Amikor elköteleztem magam Miskolc mellett, akkor Miskolc néhány éves fáziskésésben volt Pécshez és egyébként az ország összes többi magyar szakos felsőoktatási képzőhelyéhez képest a kreditrendszer bevezetésében. Itt még akkor csak az első tapasztalatokat szereztük meg azzal. De rövidesen arra vitt bennünket az élet, hogy a bolognai szakokat kellett akkreditáltatnunk, alapszakos képzést, diszciplináris mesterszakos képzést, tanári mesterszakos képzést. Jelentősen átalakult a hallgatóink összetétele, jelentősen megváltozott a hallgatóink létszáma. Mindebből a magyar szak oktatói összetételére és az intézményi szervezeti felállásra vonatkozó következtetések is adódtak. Lényegében folyamatosan minden dinamikus változásban, felfordulásban, újrendeződésben volt ennek a 2000-es évtizednek az évei során. Amikor integrálódott ebbe a magyar szakos képzésbe, hat független tanszék vitte az ügyeket. Kevéssel később már csak négy független tanszék maradt, mert intézményi összevonásra, centralizálásra került sor. Majd, ha jól emlékszem, 2007-ben egységes intézetek jöttek létre a karon, köztük a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, a korábbi független tanszékek pedig intézeti tanszékként folytatták a pályafutásukat. De már azokból sincsen négy, hanem három intézeti tanszék van, mert a Régi és Klasszikus meg a Modern Magyar Irodalomtörténeti Intézeti Tanszékeket egyesítenünk kellett, ugyanis az oktatók száma olyan létszámra esett alá, hogy az önálló tanszékként való fenntartásuk már nem volt racionális. Egyszerűen létrejött egy olyan egységes intézet, amelybe a magyar szaknak minden oktatási, oktatásszervezési feladata tartozik, nem csak az irodalomtudomány, hanem a nyelvtudomány is. Ebben a tekintetben a nagyobb, az egyetemi rangú képzőhelyek közül talán mi voltunk az elsők, de most már csaknem mindenütt ez a helyzet, vagyis közös nyelv- és irodalomtudományi intézetekké integrálódott több más nagy múltú, a miénknél több évtizeddel korábbi múltra visszatekintő rangos egyetemi képzőhely is. 2007 óta az a feladat, hogy ennek az intézetnek az igazgatását vigyem. Két évvel korábban, 2005-ben lettem életemben először tanszékvezető, akkor váltottam Heltai professzort a Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék élén. Ekkor még hat tanszékvezető volt, abból én egy. 2006-ban a Régi Magyar Irodalomtörténeti és a Klasszikus Magyar Irodalomtörténeti Tanszék egyesült, akkor annak a vezetőjeként folytattam.

- *H. Z.*: 2007-től az intézet élén. 2009 óta te vagy a doktori iskolának a vezetője is. De azt nem tudom pontosan, hogy amikor idekerültél, akkor éppen milyen stádiumban volt. Létezett már a doktori iskola, én úgy tudom, az első éveken lehetünk túl a jelentkezést illetően. Mikor és milyen okból kellett átszervezni?
- *K. G.*: Amennyire emlékszem, '96-ban vagy '97-ben indultak el az első doktori programok a miskolci bölcsészkar történetében.
- *H. Z.*: Várjunk csak! Én '97-ben kezdtem, de én már a második évfolyam voltam, tehát '96-ban.

- K. G.: Így van. Kulcsár Péter professzor volt az első olyan meghatározó személyiség, aki egy önálló programot, egy textológiai, szövegtudományi programot tudott alapítani. De a '90-es években még olyan volt a doktori képzés rendszere, hogy nem készítették az intézményeket doktori iskolák szervezésére, hanem önálló doktori programokkal indultak el. Röviddel Kulcsár professzor után indult Kabdebó professzor úr a XX. századi irodalomtörténet kutatásának programjával, Ferenczi László professzor pedig a politika- és az irodalomtudomány közötti kapcsolatrendszeret elemző programjával. 2001-ben a doktori programokat doktori iskolákba kellett szervezni az Akkreditációs Bizottság állásfoglalása értelmében, és ekkor kellett doktori iskolaként az első akkreditációt végrehajtani. Kabdebó professzor volt akkor a karnak a vezetője és ennek az integrációnak az irányítója, így ő lett a doktori iskola első vezetője. Az ő koncipiátori munkája volt tehát a doktori iskola létrehozatala. Amikor én miskolci oktató lettem, kevéssel később Kabdebó professzor fel is kért – a mindenkor jogviszonyoknak megfelelően – alapító tagnak, aztán külső tagnak. Külső tagnak ugye az számított, akinek nem itt volt a főállása. Minthogy az én főállásom a Ménési úton volt, ezért nagyszerű külső tag lettem. Mindenesetre azt mondhatom, hogy a miskolci egyetemi létezésemnek az első hónapjaitól kezdve a doktori iskolához is van közöm. Persze a kezdet kezdetén nem volt olyan értelemben közöm hozzá, hogy meghatározhattam volna, hogy mi történik a doktori iskolában, hogy milyen oktatási programok folynak, milyen kutatási centrumok alakulnak, a doktoranduszhallgatókkal sem voltak találkozásaim. De amennyire erre az időszakra vissza tudok tekinteni, más oktatóknak sem nagyon voltak találkozásaim a doktoranduszhallgatókkal. Ez az egész, az egyetemekre telepített tudományos képzési rendszer a szárnypróbálgatásainak az időszakában tartott, és a '90-es évek végén még az országban mindenütt úgy tekintettek a doktoranduszhallgatóra, ahogyan korábban egy aspiránsra tekintettek, vagyis az Akadémia ösztöndíjasára, akinek tanulmányi kötelezettségei nemigen voltak, csak néhány vizsgakötelezettsége: nyelvvizsgákat kellett tennie, az ántivilágban, a '80-as években még marxista filozófiából vizsgáznia. De egyébként egy aspiráns számára nem szerveztek órákat, hanem az ő tudományos létformája, munkaformája az volt, hogy a témavezetőjével való konzultációnak megfelelően önálló kutatásokat végzett. Könyvtárban ült, levéltározott, szakirodalmat olvasott. Ennek alapján a disszertációjának a fejezeteit csiszolta, ha elkészült belőle egy-egy kerekesebb rész, akkor az publikációvá vagy konferencia-előadássá volt formálható. Kezdetben a doktoranduszhallgatók is nagy önállóságot kaptak a pályájuk korai szakaszának a befutásában. A 2000-es évek fejleménye, hogy az országban mindenütt átalakult az életük. Szervezett kurzusok kreditszámítással végigkalkulált sorából, ezek során gyakorlati jegyek szerzéséből, kollokviumokkal záródó tanegységekből, az önálló munkaformáiknak is kreditként számított, megfelelő arányokat kiadó összetételével épül fel a doktori képzés. Lassanként, folyamatosan, apránként állt össze így a rendszer, úgy a 2000-es éveknek a közepére, amiben már mintatanterv van, tanegységek vannak, ezekhez tantárgyfelelősök tartoznak, és heti rendszerességű kontaktóráknak a megtartására kerül sor a doktori képzésben is. A 2001 és 2006–2007 közötti időszakban, tehát az első akkreditációs ciklusban úgy működött a doktori iskola, ahogyan azt még Kabdebó professzor alakította ki. Nekem annyiban volt hozzá közöm, hogy először, Kulcsár Péter nyugállományba vonulása után a szövegtudományi program (akkor ezt témacsoportnak nevezték) vezetői feladataival találta meg. Ez volt az első olyan program, amelynek a tanegységeibe be-

leszólhattam, az oktatóinak a körét meghatározhattam. A 2007–2008-as tanév volt az, amikor a második doktori iskolai akkreditáció próbakörére került sor, a 2008–2009-es tanévben pedig már a jogérvényes akkreditációs eljárás zajlott le. Ekkor a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság sokkal határozottabb, diszciplinárisan kimunkáltabb elvárásokat támasztott egy doktori iskolával szemben. Legelőször is irdatlan mértékben megkeményedett az a jogi légkör, hogy milyen minimumfeltételek szükségesek egy doktori iskola számára. Négy teljes állású professzor nélkül, hét törzstag nélkül nincs doktori iskola, és mind a hetüknek minden szempontból, tehát a tudományos előéletüket, rangjukat, nemzetközi beágyazottságukat, publikációs aktivitásukat és az oktatásban való részvételüket, a már fokozatszerzéshez juttatott hallgatóik számát tekintve kifogástalan pedigéjük törzstagoknak kell lenniük. Ez bizony nagyon kemény követelményrendszer a megelőző időszakhoz képest. 2006 őszén a magyar szaknak egyetlen professzora volt, és 2007-re négy professzorig föl kellett tornásznunk a személyi összetételünket, tehát hallatlan nagy kihívás elé voltunk állítva. Ez a munkajogi feltételrendszer, bár nagyon komoly, csak egy része a kihívásnak. Legalább ilyen fontos kihívás az, hogy a MAB által szinergikusnak tekintett szakmai közösségnek kell a doktori iskolának lennie. Nem pusztán számszaki alakiságokat kell kielégíteni, hanem egy koherens, összeforrott szakmai program szerint megvalósuló képzési és kutatási tervre van szükség. Nem magántudósok alkalmi csoportja ez, amely összeáll egy turné erejéig valamilyen közös vállalkozásra, hanem bizonyítani kell tudni azt, hogy összeforrott, együtt gondolkodó, közös tudományos érdekeltségekkel, kérdezőhorizontokkal, eszközkészlettel, eljáráskészlettel rendelkező tudós közösség formál egy diszciplinárisan a hazai mezőnyben elhelyezhető, saját arculatú, bizonyos kutatási témák felvállalására predesztinált, arra alkalmas, jó minőségű szakmai közösséget. Ennek a szinergiának a megeremése volt az a körülmény, amin a legtöbbet kellett töprengeni. Ennek a szinergiát kereső töprengésnek az eredményeképpen kellett a doktori programoknak a rendjét is átalakítani. Kiderült ugyanis az, hogy az egyik korábbi doktori program nem integrálható a szinergiánkba; a politika és irodalom kapcsolatrendszerével foglalkozó, Ferenczi professzor által vezetett program egy darab idő után kifutó képzéssé vált, fölmenő rendszerben megszűnt. Az, hogy milyen irányt érdemes venni, az valahogyan szinte benne volt a levegőben. Már a '90-es évek közepéről tudtam találni, ha jól emlékszem, '94-ből, az *Irodalomismeret* c. folyóiratnak a hasábjain egy olyan közleményt, amelyben Kovács Sándor Iván, a régi magyar irodalomtörténet oktatásában is részt vevő, de alapvetően a következő korszak, a Klasszikus Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetésével megbízott budapesti kolléga, aki az ELTE-n volt főállásban és miskolci volt a másodállása, egy olyan tervezetet jelentetett meg, amelyben egy Alkalmazott Textológiai Kutatóközpont megalapítására tett javaslatot a Miskolci Egyetemen. Be kívánta ebbe mindazokat kapcsolni, akik a magyar és mindazokat, akik a történelem szakos képzés részesei. A magyar szak részéről ő maga, a történelem szak részéről Kulcsár professzor lett volna az a két meghatározó személyiség, akiknek a közreműködésével egy külön textológiai program állt volna fel. El is kezdte egy ilyen a működését, specializációként működött az ötéves osztatlan képzésben, magyar és történelem szakos hallgatók is választhatták. Kulcsár professzor az ő *Szövegtudomány* c. doktori programjával voltaképpen ezt a korábbi tervet fejlesztette tovább. Amikor Kovács Sándor Iván javaslata megfogalmazódott, akkor még az ötéves egyetemi képzésben való részvételről volt szó.

Egy-két esztendővel később vált világossá, hogy ezt a textológiai centrumot a doktori képzés keretében érdemes megcsinálni, ott Kulcsár professzor vált az alapítóvá. Az az alapító dokumentum, amelyben Kulcsár professzor elmondja az ő elképzeléseit, hogy miért és hogyan érdemes szövegtudományi képzést folytatni, azt mondhatom, maradéktalanul időtálló. Az ebből az alapdokumentumból válogatott szemelvények a mai napig olvashatók, megtalálhatók a doktori iskola honlapján. Arról beszél a professzor úr, hogy az irodalomtudománynak, a történettudománynak és még több más humántudományi vagy társadalomtudományi szakmának egyik alapvető forrása a szöveg. Szükségképpen arra támaszkodunk, abból kell levonnunk következtetéseinket. Nagyon sok olyanfajta élettény van, amelyre vonatkozólag egyéb fajta adatok el sem igen képzelhetők. Nincsenek tárgyi emlékek bizonyos életszférákkal kapcsolatban. Különösen az eszmetörténet tanulmányozásához nyilvánvalóan, kézenfekvően a szöveges források adják magukat. És szövegek interpretálásával, azokból következtetéseket megalapozó konklúziók levonásával foglalkoznak a szellemtudományi szakmáknak mindenféle műhelyeiben. Viszont magának a szövegnek a metaelméletével nagyon keveset foglalkoznak. Főleg ahhoz képest, hogy milyen centrális pozíciót tölt be mindannyiunk humántudományi gondolkodásában. Valahogy úgy áll a dolog, hogy ha valakikben a szöveg iránti elmélyültebb, reflektáltabb figyelem alakul ki, akkor műhelyről műhelyre, kutatóközponttól kutatóközpontra, újra és újra végiggondolják az alapkérdéseket. Mintha a spanyolviasszt kellene újra meg újra fölfedezniük. Főként olyan helyeken szokott ez megtörténni, ahol egy-egy kritika kiadás-vállalkozás vagy egy-egy fontosabb történeti forráskiadási vállalkozás indul be. Ott kell elgondolkodni a szövegek, a források természetén, ott kell tudni kialakított, megbízható eljárásokkal rendelkezni arra vonatkozóan, hogy a szövegek vagy a szövegforrások hogyan datálhatók, hogyan állíthatók egymással genetikus leszármazási kapcsolatba, hogyan küszöbölhető ki a bennük található olvasati hiba vagy bármilyen más probléma, hiány, akár tendenciózus módosítás, akár a másolás során véletlenül beléjük került hiba, ahogyan ugye a szövegeinket örökölni szoktuk az előző nemzedékektől; hogyan lehet ebből alapszöveget választani egy kiadáshoz; hogyan kell az alapszövegből főszöveget készíteni, hogyan kell a jegyzetapparátust megszerkeszteni. Azt vette észre a professzor úr, hogy ahány műhely van, ott mindenütt nulláról kezdik, a maguk erejéből találják ki – gyakran nagyon tehetséges és rátermett műhelyekben, érvényesen – a sok évszázad óta bevett filológiai, textológiai eljárásokat. Ha meg kevésbé alapos és körültekintő az erre reflektált figyelmük, akkor még nem is azokat, hanem másfajta, balszerencsés ösvérmegoldásokat, csak félsikerű megoldásokat. Lehetetlen, hogy ennek nincsenek szakmai normái! Országosan egységesnek tekinthető kritériumai, képzési elvei, bizonyos olyan alapigazságok, amelyek valamennyiünk fejében meglévő, triviális kiindulási pontként szolgáló igazságok. Az a helyzet, hogy a régi tudományos és képzési rendszerben nem is volt ez nagyon szétszórt tevékenységi kör. Kritikai kiadást nem készítettek bárhol a világon. A legtöbb kritikai kiadást éppen az MTA Irodalomtudományi Intézetében készítették, az volt ennek a hagyományos centruma. Az Akadémia Textológiai Munkabizottsága, amely a szövegkritikai kiadások irányításának az operatív feladatait ellátta, ugyanazon Klaniczay Tibor kezdeményezése nyomán jött létre, aki az Irodalomtudományi Intézet vezetésében is meghatározó szerepet kapott, és ha a reprezentatív nagyvállalkozásokra gondolunk, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, József Attila életműkiadásaira – és még hosszan folytathatnánk.

tó volna a sor –, ezek az Irodalomtudományi Intézet műhelyében, az ottani munkatársak tervfeladataként jöttek létre. A Mikes Kelemen kritikai kiadást egymagában, egy személyben Hopp Lajos hozta létre, aki a XVIII. századi osztály munkatársa volt a Ménesi úton. Nagyon kevés helyet, szerepet kaptak az egyetemek, különösképpen a vidéki egyetemek a rangos, tudományos szövegkritikai kiadásoknak az elkészítésében. Az ELTE-nek például annyi volt a szerepe, hogy a *Régi magyar prózai emlékek* c. sorozatot ott szerkesztették. Tolnai Gábor volt a szerkesztője; abban az időben is, amikor tanácsvezető már nem volt, ennek a sorozatnak a szerkesztését megtartotta. Csak a halála után vette át a sorozatszerkesztői feladatokat egyébként éppen Tarnai Andor. Ebből adódott az, hogy ennek a sorozatnak a 10. kötetéhez nekem is közöm van, mert ott a Tarnai professzor által kialakított program szerint XVII. századi, Magyarországon készített iskolai auktorfordításokat, klasszikus antik szövegekből készített fordításoknak a szövegét tettük közzé. Horatius-, Cicero-, Vergilius-, Cornelius Nepos- és Florusfordítások szövegét többnyire kéziratból, egy kisebb részben régi nyomtatványból jelentettük meg. De amint látható, ez a kritikai kiadás-vállalkozás nem a centrumában állott a szövegkritikai vállalkozásoknak, hanem a centrumában sokkal inkább a *Régi magyar költők tára* állott, amely a XVI., aztán a XVII. század verses formájú magyar nyelvű szövegeinek a teljes körét, a teljesség igényével való tudományos sajtó alá rendezését kívánta megvalósítani. Ez is Ménesi úti projekt volt, a Reneszánsz Osztályon készítették. A szélesebb körű textológiai tudatosság elérése igazából a '90-es években vált sürgető feladattá, amikor a mezőny széttagoltabbá, egyenletesebben tagolttá, megosztottabbá vált. Kialakultak újabb centrumok, amelyek önmagukat szövegkritikai vállalkozások otthonaiként képzelték el. Ebben pillantottak meg perspektívát, ebben pillantottak meg tudományos képzési, utánpótlás-teremtési lehetőséget. Ekkor kellett felismerni, hogy az ország egésze számára kellene valamilyen módon minőségbiztosítási feladatot vállalni, valamiképpen biztosítani a textológiai szakmának a szakmai egységét, szakmai kompatibilitását, egymással való diskurzusképességét. Kulcsár professzor tehát azt javasolta, hogy jöjjön létre az első olyan posztgraduális képzőhely Magyarországon, amelyik kifejezetten ezeknek az ügyeknek szenteli magát, és a leendő nemzedékek tudományos szövegkiadással, kritikai kiadással, forráskiadással foglalkozó tagjai kapjanak egy séges, magas szintű, minőségbiztosított, kontrollált felkészítést a leendő feladataikhoz. Ő volt tehát az első, aki ilyen típusú szakmai programot hozott létre. Ez a miskolci doktori program volt a legelső olyan képzőhely Magyarországon, amelyik kifejezetten textológiai, filológiai specialisták, professzionalisták képzését vállalta fel, és volt mindez tehát 1996-ban. Most 2012 van, és ma sincs ez másként. Az egész magyarországi felsőoktatási mezőnyben, beleértve ebbe a graduális képzést is, beleértve a posztgraduális képzést, mind a mai napig egyetlen olyan intézmény létezik, amely a képzési és kutatási centrumába a filológiai, textológiai kérdéseket állította, ez pedig Miskolcon található. Az az alapvető változás, hogy míg a Kulcsár professzor által elindított program csupán az egyik eleme volt a miskolci bölcsészdoktori képzéseknek, viszont 2006–2007 óta az immár ugye doktori iskolába egybeszervezett három doktori programunk együttese is egészében ugyanezt a szakmai centrumot testesíti meg. Olyan szinergiát sikerült létrehozni, hogy most már kifejezetten annak megfelelően van három doktori programunk, hogy azok együttese is ugyanezt a textológiai-filológiai centrumot adja ki. Ehhez a *Szövegtudomány* c. programon sok változást nem kellett csinálni, ez ma is lényegében

a Kulcsár professzor által megteremtett paraméterekkel működik, *Klasszikus szövegtudomány* a neve. Kabdebó professzor XX. századi irodalomtudományi szövegekkel foglalkozó programja *Modern szövegtudományi program*ként folytatódik; ez is teljesen kézenfekvő centrumú, hiszen Kabdebó professzor személyes érdeklődésének tárgya hosszú évtizedek óta Szabó Lőrinc pályaképe, életműve. Ennek a *Modern szövegtudományi program*nak is ez áll a centrumában. Itt készül tehát a Szabó Lőrinc műveiből tervezett kritikai szövegkiadás. Sajnos, ennek megjelent kötete még nincs! Azonban Szabó Lőrinc lényegében teljes életművének tudományos igényű kiadása már van. Az Osiris Kiadó *Klasszikusok* sorozatában adták ki egyes darabjait, és nem csak a lírai, költői életmű, hanem a naplók, a személyes feljegyzések, az életművet körülvevő, kommentáló, önreflektáló munkák, az életrajzi források is mind megjelentek hiteles szövegkiadásban. Ezekbe Kabdebó professzor az ő tanítványi köréből több tucatnyi fiatal embert be tudott kapcsolni, akik rangos, igényes sajtó alá rendező, kommentáló, jegyzetelő munkát végeztek el ennek során. Ezenfelül minden fontosabb segédeszköz rendelkezésre áll a Szabó Lőrinc-életmű tudományos tanulmányozásához. Elkészült a könyvtárjegyzék, elkészült a kézirat-repertórium, készülöben, pontosabban kialakítás alatt van a Szabó Lőrinc-kronológia. Egyszóval azok a segédanyagok, amelyeknek a megléte a legbiztosabb támpontot szokta jelenteni egy kritikaikiadás-vállalkozás elindításához. Közvetlenül azon a ponton állunk, hogy a Szabó Lőrincnek eddig is szentelt honlap, a <http://www.szabolorinc.hu> mellett egy másik honlap, a <http://krk.szabolorinc.hu> is elindult, amelyben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára az együttműködő partner. Az ott őrzött kéziratos hagyaték alapján sor kerül egyelőre faksimile digitalizálásra, de ezt olyan igényességgel, hogy Szabó Lőrinc versei egyenként lesznek, szövegforrások szerint csoportosítva, elérhetők, lekérdezhetők. Minden egyes versnek az összes szövegállapota – fogalmazványtól egészen a megjelent változatokig – egy nagy faksimile adatbankban lesz elérhető, lekérdezhető, beleértve ebbe nemcsak a kéziratokat, hanem a nyomdai megjelenésű szövegforrásokat is. És ez most már tényleg a legutolsó olyan lépés a kritikai szövegkiadás elkészítése előtt, ami az arra való felkészülést, az anyag oda való összeállítását jelenti. Természetesen a *Modern szövegtudományi program*ban nem csak Szabó Lőrinc áll az érdeklődés középpontjában, hanem minden valamirevaló XX. századi író, költő életműve. De ezek a többi esetben is erős textológiai kérdézőirányokkal vannak megnyitva, és itt többnyire kapcsolódni tudunk az országban egyebütt folyó kritikaikiadás-vállalkozásokhoz. Babits Mihálynak is van ilyen, Kosztolányi Dezsőnek is, József Attilának is, az Ady Endréé mintha befulladni látszana. De a legtöbb rangos XX. századi írói, költői életmű iránt érdeklődő fiatalembernek a figyelmét föl lehet hívni ezekre a sajátosan textológiai problémákra. Az ennek a programnak a keretében dolgozó fiatalok is szerepet kapnak ilyen textológiai-filológiai kérdéseknek a megoldásában. A harmadik program pedig egy rendkívül rangos és nagyon szükséges hermeneutikai, értelmezéseméleti, szemiotikai, szemantikai szállal egészíti ki a textológiai stúdiumokat. Hogy ne csupán a szövegnek a testét, a matériát legyünk képesek tanulmányozni, datálni, genetikusan leszármazási kapcsolatokba állítani, annak alapján a főszöveg és az apparátus testét kialakítani, hanem a szövegnek a lelkét is, a jelentését, az autentikus jelentését, a primer kontextusban álló jelentését, a metaforikus-analógiás jelentését, az áttételes, sok jelentéstörési struktúráján keresztül kiolvasható, hosszú analízis folyamatok eredményeképpen és nyilvánvalóan különböző hermeneutikai iskolák

elméleti eredményeinek a bevonásával megszólaltatható jelentését is legyünk képesek kiolvasni. Nagy hálára kötelezett engem Forrai Gábor professzor úr, hogy kialakította és ilyen arculattal, ilyen tematikai súlypontokkal alakította ki a doktori iskola harmadik programját, és abba olyan munkatársakat tudott bekapcsolni, akik hihetetlenül autentikusan, igazi professzionistaként tudnak közelíteni ezekhez a kérdésekhez. Ebbe beleértem mindenekelőtt Forrai professzort magát az analitikus nyelvfilozófia rendszerével, beleértem Schwendtner professzort, és beleértem Nyíró Miklós tanár urat, aki a hermeneutikai, gadameriánus, heideggeriánus – és így tovább – olvasási módoknak az egyik legjobb hazai ismerője. Rendkívül rangos szakmai közeg ez is, amelyhez nem olyan hosszú idővel ezelőtt még Fehér M. István professzornak is köze volt, az ő arculata, az ő kézjegye is rajta van ezen az értelmező tradíción. És amennyire látom, a mi miskolci filozófus kollégáink tökéletesen diskurzusképes partnerei az elsősorban az ELTE-n koncentrálódó hermeneutikai irodalomtudományi kutatásnak. Ott, az ELTE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetében létezik egy Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport Kulcsár Szabó Ernő vezetésével, aki az egész intézetnek is a vezetője. Az a kutatócsoport jár az élen a magyarországi hermeneutikai szemléletű irodalomtudomány meghonosításában, de rendkívül rangos és tökéletesen diskurzusképes partnereik vannak itt a miskolci kollégák körében, akik képesek bekapcsolódni a velük folyó szakmai dialógusba is. Így együttesen, ennek a három programnak az együtteséből olyan Irodalomtudományi Doktori Iskola jött létre, amely unikum a magyarországi mezőnyben. Unikum abban, hogy a textológiai-szövegtudományi érdeklődést egyáltalában tematizálta, ez a legtöbb posztgraduális képzőhelyen önálló reflexióknak nem tárgya, képzési előmenetek, mintatantervek nem épültek rá, a tudományos centrumokban is csak periférikusan helyezkedik el, minthogy azok másfajta arculatot formáltak. Unikális abban a tekintetben, hogy nagyon rangos, nívós szakembergárda van együtt, akik mindennek a legkülönbözőbb aspektusait feldolgozni képesek, és unikális abban a tekintetben, hogy ez ennyire integránsan, szinergikusan összeszokott szakembergárda. Itt azért a történészekre is térjünk ki. Ha az előbb a szövegnek a lelkéről szóltam, akkor most a szöveg testéről még egy keveset. Abban, hogy paleográfiai meg kodikológiai ismereteink legyenek, abban, hogy a legkülönbözőbb kézírásos szövegforrásokat képesek legyünk elolvasni, hogy az írások világában eligazodjunk, hogy a kéziratot datálni legyünk képesek, hogy a kéziratban megtaláljuk azokat a belső szövegjegyeket meg azokat a külső datálási lehetőségeket, amelyek alapján ez elvégezhető, abban, hogy egy levéltárban eligazodjunk, hogy egyáltalán a szövegforrásokhoz hozzá tudjunk jutni, hogy a releváns szövegforrásoknak a megközelítésében rutinunk, egy idő után már nem csak rutinunk, hanem teljesen professzionális bánásmódunk alakulhasson ki, nagy segítségünkre vannak a történész kollégáink. Itt a Gyulai Éva vezette miskolci Történettudományi Intézetnek is sok kitűnő, rangos, derék emberét szükséges megnevezni. Segíts is a felsorolásban! Tóth Pétert egészen biztos, hogy ide kell sorolni, Nagy Gábort ide kell sorolni, Téged ide kell sorolni.

- H. Z.: Nyilván Gyulai Évát, aki ezzel foglalkozik.
- K. G.: Nyilván. Aztán Fazekas Csaba is a XIX. századi levéltári forrásismeretével hosszú ideje témavezető és oktató kollégánk a doktori programjainkban. Legalább három nagy szakma, az irodalmár, a történész és a filozófus nagy szakma az ő szakmai legjavát adja össze egy ilyen textológiai programért. A nyelvészetet se hagyjuk említetlenül,

mert ennek a doktori iskolának még a törzstagjai között is van olyan, aki egyszerre nem csak érzékeny irodalomtörténész, hanem nyelvtudós is, Kemény Gábor professzor. Tesék megnézni a Krúdy Gyula körüli kutatásait vagy most már a *Nyugatnak* az egész első nemzedékére általános érvénnyel is kiterjesztett stilisztikai vizsgálatait. Ugyanakkor nyilvánvalóan olyan nyelvtudós, nyelvtörténész és nyelvleíró professzionalista is, aki pótolhatatlan mindazokban a kompetenciákban, ahol stilisztikai rétegeket kell a szövegben fölfedezni, ahol nyelvi jelenségeket kell tudni megmagyarázni, ahol hangalakot kell tudni rekonstruálni, és kell tudni plauzibilisen mondani valamit arra vonatkozólag, hogy ez valóságos fonetikai, akusztikai változat-e a régiségből vagy nyelvjárási fonetikai változat. Ezekben a dolgokban nyilvánvalóan nyelvtudományi professzionalizmus is szükséges. Hála a jó Istennek, ez a professzionalizmus is a rendelkezésünkre áll. Hallatlan nagy öröm egy ilyen doktori iskolát összerakni, ahol minden olyan kézenfekvően találja meg a helyét, és ahol valóban az az embernek az érzése, hogy a részeknek az összességéből sokkal több jön ki együttesen, mint hogyha a részek csak külön-külön funkcionálnának szeparációban, és ki-ki csak a saját diszciplináris centrumainak a kérdezőhorizontjait próbálná meg teljesíteni, valóra váltani.

- H. Z.: Ehhez kapcsolódóan még annyit szeretnék mondani, hogy ezt annál is inkább fontosnak tartom, mert a '90-es évekig, nem tudom a pontos évet, történészek között forráskiadásból nem lehetett – akkor még ugye nem volt PhD – kandidátusi fokozatot szerezni. Nyilván ebben megvolt, hozzáteszem zárójelben és halkán, hogy ma is megvan az a fajta előítélet a forráskiadással kapcsolatban, amit, ha jól emlékszem a dátumra, majd utána nézek, Mályusz Elemér fogalmazott meg egy '60-as forráskiadással foglalkozó történész kongresszuson, hogy ő a forráskiadást a fiataloknak szánja elsősorban didaktikai szempontból, hogy tanuljanak, és az idősebb, írói vénájukban már kimerülőben lévő, élemedettebb kutatók számára. Vagyis ez annyira nem fontos. Na most, nyilvánvalóan én nem ezt gondolom, hogy a forráskiadás ne lenne fontos. Annál is inkább említhetném egyebek mellett Faragó Tamást, aki azt mondta, hogy a legjobban megírt monográfiát is ötven év múlva újra kell írni. Én azt gondolom, hogy egy jól kiadott forrás, az gyakorlatilag örök érvényű. Mondjuk a német *Monumentát* a mai napig nem lehet megkerülni, és nem sorolom el a számtalan példát erre. Tehát én azért azt gondolom, hogy nagyon is jó, hogy Magyarországon legalább egy helyen van centruma a különböző típusú forráskiadásoknak.
- K. G.: Még azt kell hozzátenni a történehez, hogy az utolsó két-három év tapasztalataiból azt látom, hogy ez most már nem csak nekünk fontos. Akkor, amikor az akkreditációs megfeleléségünk volt a tét, és az volt a tét, hogy a Magyarországon működő irodalomtudományi doktori iskolák közül mi is megtaláljuk azt az arculatot, ami egy sajátos, szinergikus arculat, ami önmagában indokolja a mi képzési rendszerünk fenntartását, támogatását, finanszírozását, addig valóban önmagunk körén belül mozgottunk, és saját pályát, saját mozgásteret, saját perspektívaívet próbáltunk megtalálni a saját magunk számára. Ez nagyon fontos volt! És el kell mondanom, hogy ebben az akkreditációs történetben ez nem sikerült mindenkinek. Nyolc irodalomtudományi doktori iskola ment neki az akkreditációnak, de csak hat jött ki sikeresen az akkreditációból. És rettenetesen büszke vagyok arra, hogy a hat, sikeresen akkreditált irodalomtudományi doktori iskola közül is a miskolci annak a háromnak volt az egyike, ahol a második körben, az éles, jogérvényes akkreditációs körben mint kés a vajon, a legcsekélyebb probléma nélkül

ment végbe az akkreditáció. Sem adat-kiegészítésre, sem átdolgozásra, sem adatpontosításra nem volt szükség. Három másik doktori iskola esetében még voltak ilyen kötelezettségek. Ilyenkor mindig meg szoktam nevezni azt a két társintézményt is, akik hozzánk hasonlóan, ugyanilyen sikerrel teljesítették a doktori iskolai akkreditációt, mert azt gondolom, hogy a miénknél feltétlenül beágyazottabb, tradicionálisabb, előnyösebb helyzetű, összetételű két képzési helyről van szó: az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájáról és a Debreceni Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájáról. Ezek mellé a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskoláját odavinni nagyon komoly rangot jelent. Na, de vissza! Addig, amíg ez az akkreditációról szólt, és a doktori iskola ehhez mérve igyekezett a legjobb szakmai erőit egyesíteni és egy szinergikus szakmai programot felállítani, nyilvánvalóan ez önmagunknak volt fontos. Az utóbbi két-három esztendőben a magyarországi tudományos közéletnek filológiával, textológiával foglalkozó egészében is végre arra a helyre került a dolog, ahová szerintem méltó, hogy kerüljön. Térjünk vissza a Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottságához! Ez az I. osztálynak a munkabizottsága, és ezen belül is az Irodalomtudományi Bizottság az a főbizottság, amelyhez tartozik. A Textológiai Munkabizottság 1960-ban jött létre. Már az '50-es években voltak bizonyos előzményei, merthogy az Akadémiai Kiadó elindította azokat a kritikaikiadás-sorozatokat, a Jókait meg a Mikszáthot, amelyekhez alapelvekre volt szükség, hogy megítható legyen, jól vannak-e elkészítve a kötetek. Konceptcionális gondolkodásra volt szükség, hogy melyik műhely alkalmas, személy szerint kik azok a kutatók, akik alkalmasak ilyen típusú munkára; közülük pontosan ki az, aki mire alkalmas: ki vezeti a vállalkozást, ki az, aki a bibliográfiai adatokat gyűjti, ki az, aki a szövegváltozatokat olvassa össze és annak alapján a főszöveget alakítja ki stb. Ezeknek a dolgoknak az irányítására jött létre a Textológiai Munkabizottság, ahogyan mondtam, Klaniczay Tibornak a kezdeményező és odaható ereje nyomán. Ez a bizottság azóta is alapvetően ezzel a két feladattal foglalkozik. Egyfelől tehát elvi igénytel megállapítja azokat a normákat, módszertani eljárásokat, kívánalmakat, illetőleg ajánlásokat – itt sokféle jogi státuszú dolog van; van, ami kötelező és van, ami csupán módszertani ajánlás –, amelyeket elengedhetetlennek tart ahhoz, hogy kritikai kiadásról, meg egyáltalán tudományos igényű, tudományos minőségű szövegkiadásról beszéljünk. Másfelől pedig operatív irányítási feladatokat vállal, tehát koordinálja mindazokat az egyetemi, kutatóintézeti műhelyeket, szövegkiadói vállalkozásokat, könyvkiadó vállalatokat, amelyek ilyen típusú műveket megjelentetnek, ahol kritikai sorozatkiadások vannak készülóban. A Textológiai Munkabizottságnak az a hagyományos munkamódszere, hogy a bizottsági üléseken, konzultációs formában találkozik az egyes kritikaikiadás-vállalkozásoknak a résztvevőivel. Ebből a munkamódszereből adódik, hogy van a dolognak egy ciklikussága. Gyakran öt-nyolc év is eltelik, amíg ugyanaz a vállalkozás újra visszatér a Textológiai Bizottság elé, és mód nyílik kibeszélni minden aktuális feladatot. Mondjuk Babits Mihály kritikai kiadásával kapcsolatban mód nyílik arra, hogy az eredményeket nyugtázzuk, a fölmerülő problémákra közösen keressünk megoldásokat, a következő néhány évnvi tervet egyeztessük: hány kötetben, milyen műfajokban milyen előrehaladás várható, kik fognak azokon dolgozni, ki az egyes köteteknek a felelőse, és mennyire látszik biztosítottnak az a személyi kör, amely az egyes vállalkozások mögött van. De aztán erre a jó pár esztendőre el is van engedve a vállalkozások keze. Csak bizonyos idő után válik aztán világossá, hogyha valahol mégis probléma

van, valahol valami megtorpanás mutatkozik, valahol valamiről megint beszélnünk kell. Sok-sok idő eltelik közben, és ezalatt késlekednek a kiadások. Van még egy hátrány: miután konzultációs a forma, ezért mindig csak az adott műhelynek van ott a munkatársi köre. Az sem hiánytalanul van ott, hanem nyilván a vezető munkatársak és a fiatalabbak, a betanulók közül még azok, akiket ők gondolnak, hogy célszerű ide elhozni. De az összes többi vállalkozás nem is értesül arról, ami kiderül. Mondjuk a Babitsnak a dolga it megbeszéljük töviről hegyire, de a Kosztolányi-kiadás munkatársai közül nincsen ott senki. Tehát nem válik általánosan hasznosíthatóvá, közkeletűvé mindaz, amire a Textológiai Bizottság jut bizonyos esetekben. Három éve lettem a Textológiai Munkabizottság elnöke, azóta sokat gondolkodtam azon, hogy ezen a munkamódszeren is érdemes lenne változtatni, érdemes lenne abba az irányba lépni, hogy a lehető legnagyobb mértékű szakmai transzparenciát teremtsük meg. Hogy ne csak intim bizottsági ülésen beszéljünk, hanem olyan alkalmakat teremtsünk, ahol egy-egy műfajjal vagy korszakkal foglalkozó minden kritikai kiadás, sorozati vállalkozás *minden egyes* munkatársának legyen alkalma jelen lenni, legyen alkalma mindenről értesülni, tudni, és legyen alkalma okulni a másiktól. Legyen alkalma okulni abból, amit a másik jól csinál, hogy például a Babits kritikai kiadás legelső kötetének megjelentetése előtt elkészítették a Babits-bibliográfiát – analitikus bibliográfiát csináltak, tehát még a kötetek belső tartalmát is feltárja, primer és szekunder bibliográfia, tehát a megjelent szövegeket éppúgy kimutatja, mint a róluk szóló szakirodalmat –, hogy megcsinálták a kézirat-repertóriumot, sőt még a Babits-kronológia készítésébe is belefogtak. Hogy egy másik kritikai kiadás-vállalkozás készítői, ahol mindegyik nem gondoltak vagy nem a kellő időben gondoltak rá, értesüljenek arról, hogy egy körütekintően megtervezett kritikai kiadáshoz először alapvető, előkészítési feladatokat végeznek el, mert ezek teszik megbízhatóan elvégezhetővé az összes többi, azok úgy épülnek egymásra. Értesüljenek arról, ami jó, és próbálják a saját munkájukat is ennek megfelelően megszervezni, átalakítani. Értesüljenek arról is, ami rossz. Hogy például ugyanez a Babits kritikai kiadás, amelynek egy zászlóshajós sikertörténetnek kellene lennie, csak részben az. Az előkészítő munkálatoikat nagyon igényesen végezték el, viszont maguknak a szövegek köteteknek a megjelentetése, egészen konkrétan a líra szövegek kötetének a megjelentetése késlekedik. Legyen ez a dolog transzparens, tanuljuk el egymástól, ami jó, kerüljük el mindazt a hibát, amit a társunk elkövetett. Azt gondoltam, hogy ezt úgy lehet a legjobban megcsinálni, hogy nagy konferenciákon vagy kisebb műhelytanácskozásokon – mindig egy operatív menynységű kutató bevonásával, azokkal, akik ténylegesen épülni, okulni képesek valamiből – legyenek együtt, egy helyen a munkatársak. És hogyha lehetséges, akkor az a hely ne Budapest legyen. Ismerjük a budapesti konferenciákat, hogy milyenek. Számos ilyen végigültem már a Petőfi Irodalmi Múzeumban: ott ülünk mondjuk 10-től 14-ig, vagy legjobb esetben 16-ig, aztán már szivárgunk is el, mert otthon gőzölög a pörkölt. Valójában csak a formális, hivatalos részén vagyunk ott, esetleg még koccintunk egyet, aztán mintha mi sem történt volna, az intímabb szakmai beszélgetésekre már nem tud sor kerülni. Nagyon jók a vidéki konferenciák, ahová a résztvevők jelentős része távolról érkezik, megszáll.

- H. Z.: Például a REBAKUCS nálunk.
- K. G.: Így van. És részint részt vesz a hivatalos programon, a hivatalos programnak a vitáiban, részint pedig még egy-másfél vagy akár két-három napig is együtt van. És

együtt megy el ebédelni, együtt megy el vacsorázni, még az este egy jelentős részét is együtt-beszélgetéssel, poharazgatással töltik. Az egyetlen lehetőség arra, hogy emberek valóban olyan közelségbe kerüljenek, hogy ténylegesen megoszthatnak egymással dolgokat, hogy tényleges kooperáció lehetősége alakul ki közöttük. Hogy nem formalizált, feszesen összetartott, csak külső kényszernek engedő, hanem valamilyen belső igényeket is kialakító legyen az együttlét. Nagyon nagy büszkeséggel mondom el, hogy ezt két ízben már kipróbáltuk, és mind a két ízben jól működött. 2011 májusában próbáltuk ki először, amikor egy konferenciát hívtunk össze ide Miskolcra, *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban* címmel. Azt kell tudni a konferenciáról, hogy ez a REBAKUCS éves konferenciáinak a történetébe is illeszkedik. Ismét Klaniczay Tibor nevéhez érkeztünk, ő volt az, aki kitalálta, hogy legalább minden évben egyszer, egy májusi alkalommal a REBAKUCS tág köre legyen együtt formális és informális együttlétre is alkalmas módokon, többnyire vidéki helyszíneken. Vagy egy egyetemi városban, vagy valamilyen a reneszánsz szempontjából fontos, egyéb helyen, ahol vár, kastély vagy valami más, alkalmas összejöveteli helyszín van. Több mint negyven esztendeje zajlik ez a sorozat. 2011-ben a REBAKUCS konferenciájának adott otthont Miskolc. De hogy miről szóljon ez a REBAKUCS konferencia, mit állítsunk a vizsgálat centrumába, az már teljes mértékben a mi döntésünk volt. Az, hogy itt filológiáról és textológiáról kívánunk értekezni a REBAKUCS mezőnyében, már egyértelműen a miskolci textológiai profil miatt lett így. És amiatt lett így az is, hogy a REBAKUCS mellé társrendezőként a Textológiai Munkabizottság is belépett. Soha korábban nem fordult elő ez a REBAKUCS konferenciáinak történetében. Természetesen a mi Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetünk és az Irodalomtudományi Doktori Iskola meg a Miskolci Akadémiai Bizottságnak a Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottsága is beszállt. Minden erőnk és minden intézményes háttérünket megmozgattuk azért, hogy ezt a célnak valóra válthassuk. A konferenciának kettős célpontja volt: egyfelől olyan előadásokat terveztünk, amelyek a régi irodalom *saját* filológiai-textológiai felfogásáról szólnak. Hogy mi volt abban a korban tudott. Hogyan gondolkodtak akkor a szövegről. Milyen reflektált ismeretekkel rendelkeztek klasszikus antik szövegek sajtó alá rendezéséről, használati módjairól, kommentálásáról, jegyzeteléséről. Hogy Magyarországnak volt egy Zsámboky János nevű európai rangú filológusa, hogy több más hasonló rangú név van még. Hogy volt ezrével megnevezhető olyan peregrinus diákja, aki valamilyen egyetemi centrumban nem csak teológiát, hanem többek között olyan dolgokat is elsajátított, aminek a filológiához van köze. Hogy ha a Biblia szövegével akarsz dolgozni, hogyan döntheted el, hogy mi a szöveg? Hogyan tudsz meggyőződni róla, hogy hiteles szöveg van a kezében? És ha hiteles szöveg van a kezében, mik az eljárások, amelyekkel azt értelmezheted? Hogyan működik a biblia-hermeneutika? Ez volt az egyik kérdezőmód: az ő saját filológiai tudásuk. A másik a mi régimagyaros filológiánk. A XX–XXI. századi kutatói mezőnyünknek a régi irodalom szövegüniverzumában véghezvitt filológiai működése. Milyen sorozataink vannak? Akkor, amikor alapították ezeket a sorozatokat, milyen szövegelméleti irányelvek mentén alapították meg őket? Érvényesek és vállalhatók-e ezek az alapelvek ma is? Mely sorozatok a sikertörténetek, melyek a befejezett sorozataink? Melyek azok, amelyekből már nagyon kevés van hátra, és mit kellene tenni azért, hogy azok befejeződjenek? Hol vannak igazi, nagy lemaradásaink, és azokat hogyan lehetne áthidalni? Mit kell tenni azokkal a szövegkiadási vállal-

kozásainkkal, amelyek papíron létrejöttek, de digitális változatuk egyáltalán nincsen? Hogyan lehet a XXI. században igényesen digitális változatot teremteni belőlük? Az nyilván nem egy faksimile lesz, hanem annál sokkal sokrétűbb és sokkal igényesebb lekérdezési, megjelenítési módokat is kiszolgálni képes elektronikus változat lesz, amelyhez igényes technológiai tervezés szükséges. Szóval a mi sajátos, régi magyar filológiánk és textológiánk. Mind a két dolgot megkérdeztük, és a konferencia, amely három és fél, közel négy napon át tartott, a legzajosabb sikerek közé tartozik a REBAKUCS konferenciáinak a történetében. Rendkívül látogatott konferencia volt.

- *H. Z.*: Nem csak az első nap, hanem végig.
- *K. G.*: Így van. 52 előadást hallgattunk meg, 58 előadó tartott előadást, 142 regisztrált résztvevő volt ott. És ebbe a saját hallgatóinkat meg a miskolci oktató kollégáinkat nem számoltuk bele. Az előadások száma legalább egyharmaddal, a hallgatóságé pedig másfélszer volt több az ilyen konferenciákon szokásosnál. Az is ritkaság, pontosabban az még sosem történt meg a REBAKUCS konferenciáinak negyvenéves történetében, hogy a következő évi konferenciának a megnyitására az előző évi kötet megjelenik!
- *H. Z.*: Gondolom, több éves csúszás szokott lenni.
- *K. G.*: Vagy van, ami sosem. Mi most a magunkét sajtó alá rendeztük, és egy igényes, szerintem ráadásul még esztétikus kiállítású kötetben megjelentettük. Ezzel az első olyan demonstratív alkalom szerintem bizonyítottnak vehető, hogy a textológiai-filológiai kérdésekkel foglalkozó munkatársainknak az egyik köre, ti. az a kör, aki régi irodalomtörténeti szövegeket gondoz, az fölkapta a fejét és fölfigyelt arra, hogy Miskolcon egy erős műhely létezik ezeknek a kérdéseknek a tanulmányozására. A második alkalom az idén volt, 2012 áprilisában, amikor a XX. századi kritikai kiadásokkal foglalkozó valamennyi műhelyt megszólítottuk és összehívtuk egy következő tanácskozásra, amely csak kétnapos volt és intimebb körű. De azért ennek az intim tanácskozásnak a keretében is 38 előadás hangzott el.
- *H. Z.*: Az tényleg jelentős szám.
- *K. G.*: Az. Babits Mihályt, Kosztolányi Dezsőt, József Attilát és Szabó Lőrincet alaposan kitérgyaltuk, az ezeken a kritikai kiadásokon dolgozó, legtekintélyesebb, orientáló vezető tudósok éppúgy itt voltak, mint a doktoranduszhallgatók vagy még a náluk is fiatalabb, tehát reguláris, graduális egyetemi hallgatók, akik valamilyen részfeladatot kaptak. Van, aki csak bibliográfiát állít össze vagy bármi. Közülük mindenki, akinek mondanivalója volt, előadást is tartott. Nyilván a rangos, vezető kutatók nagy, széles áttekinthető, orientáló, paradigmatiszta előadást, 30–40 perceset. A fiatal emberek, akiknek már saját eredményeik vannak, azok csak 10–15 perces előadást tartottak saját, szűk felelősségi területükről. És olyan résztvevő is sok volt itt, aki meg sem szólalt, hanem csak hegyezte a fülét, jegyzetelt, okult és tanult a két nap eredményeiből.
- *H. Z.*: Ez is hozzánk kötődik.
- *K. G.*: Így van. Ezenfelül beszéltünk egy olyan vállalkozásról is, amely sajnos nincs. Tudniillik Móricz Zsigmondnak is kellene legyen kritikai kiadása, de olyat még sosem alapítottak.
- *H. Z.*: A magyar irodalom egyik legnagyobb alakja.
- *K. G.*: Már Klaniczay szerette volna, hogyha ez megindul, de egyszerűen nem volt olyan személyi kör, amely elkészíthette volna.
- *H. Z.*: Tehát ezzel nem is foglalkozik senki gyakorlatilag?

- K. G.: Forráskiadás folyik, a Móricz-naplók kiadását például elkezdték, bizonyos publicisztikai műveinek az összegyűjtését és sajtó alá rendezését elkezdték. De éppen a széppróza ügyében a világon semmi sem történik.
- H. Z.: Viszont akkor van élettér.
- K. G.: Hogyne!
- H. Z.: Tehát ezzel érdemes foglalkozni.
- K. G.: Hogyne! És terítékre került egy olyan vállalkozás is, amely pedig sajnos azt mutatja, hogy nem minden kritikai kiadási vállalkozás fejeződik be, amit elkezdtek. Itt Ady Endréről van szó. Az is még az '50-es években elindult.
- H. Z.: Vezér Erzsébeték?
- K. G.: Így van, pontosan. Ami a prózai műveit illeti, az be is fejeződött, de a lírai életmű az 1910-es évek elején tart. És ott még majdnem egy teljes évtized hátra van. Sajnos nem sikerült azt a szakmai utánpótlást kitermelni, akik a stafétabotot átvehették volna. Nem sikerült őket megtalálni. Én bizony megszólítottam azt a néhány embert, akiről tudom, hogy a mai napig vagy formálisan, hivatalosan az az ő feladata, hogy az Ady kritikai kiadás bejegyzett vezetője, vagy tudom róla azt, hogy egyébként affinitása, kötődése, érdeklődése van a dolgokhoz, de az a visszajelzés érkezett, hogy sajnos az Ady körüli textológia nem áll úgy, hogy ebben a pillanatban *bárki* kiállítható volna, hogy valamilyen tájékoztatást adjon arról, hogy hogy állnak az ügyek, lesz-e még megjelenő kötet, ki lesz annak a gondozója.
- H. Z.: Ki gondolta ezt Adyról? Azért ő nem egy huszadrangú.
- K. G.: Mégis így van! Ezzel olyan léptékhez értünk, amiről egyszer szintén kellene beszélnünk. Hogy a nemzeti kulturális örökség textuális hányadának, ami egy jelentős hányad, ápolása, hogy milyen gazdátlan, elhanyagolt, koncepciótlan, stratégiátlan állapotban van az online információhoz hozzáférés századában. Hogy milyen kevés állami program, elhatározás, koncepció és pénz folyik bele ebbe. Hogy milyen lélektelen emberek kezén vannak üzleti célú vállalkozások, vagy ami még emberi motivációját tekintve jó dolog, hogy olyan önkénteseknek, akik nagyon elkötelezettek egy-egy költői életmű iránt, odaadók, viszont textológiában teljesen képzetlenek, a dilettáns teljesítményei jelennek meg az interneten. Mindkettő jelen van: a vastag pénzszerző, igénytelen vállalkozások és a nagyon lelkes, ámde hozzá nem értő amatőrök. Ez mind van az interneten. Abból van a legkevesebb, amiben az európai országokban mindenütt jobban állnak Magyarországnál: központilag megalapított, minőségbiztosítási igényeknek megfelelő, ápolott, gondozott, tudományos következtetések levonására alkalmas, valakinek a felelősségi jegyét viselő megbízható szövegkorpusz.
- H. Z.: A végére már csak három aprócska kérdésem van. Nem fogok mellébeszélni, szó szerint kérdezem. Érezted-e bármikor, amióta Miskolcon vagy, tanítasz, ezt egyfajta száműzetésnek?
- K. G.: Dehogy!
- H. Z.: Nem véletlenül kérdezem, gondolom, sejtet. Nagyon sokan gondolják úgy, hogy az ő képességeik ennél magasabb pozícióra, helyre predesztinálnák őket, ehhez képest a rossz sorsuk Miskolcra vetette a pályájukon. Azért mondtam, hogy nem beszélék mellé, hanem ezt konkrétan megkérdem, hogy bármikor érezted-e.
- K. G.: Dehogy! Éppen ellenkezőleg. Minden, a lelki, érzelmi folyamatok szempontjából számba vehető módon az én teljes miskolci tapasztalatrendszerem és múltam és öröksé-

gem *csak* pozitív. Azt gondolom, hogy itt rengeteg mindent lehet és kell is tenni. Éppen most a doktori iskoláról beszéltünk, és arról beszéltünk, hogy az egész országban, nemzeti szinten, nemzeti, stratégiai jelentőségű feladatok vannak ellátatlanul, és egy vidéki műhelyt ezekre a dolgokra lehet balanszírozni, erre lehet centrálni, itt lehet megteremteni azt az erőt, amely ilyenfajta feladatokat vállal. És most már ország-világ számára bizonyítani vagyunk képesek, hogy itt bizony létrejött egy erő. Létrejött egy olyan nehézkedés, egy olyan sűrűsödés, ami ezen a területen megkerülhetetlen. Ez óriási kihívás és óriási eredmény. Folytatni kell tovább. Már azon gondolkodom, ugye a régi magyar irodalom megvolt, a XX. század megvolt, a kettő között ott van még a XIX. század, a klasszikus irodalomnak az időszaka. Minden bizonnyal, lehetséges, hogy már 2013-ban, megrendezzük a következő rendezvényt, amellyel ezt a foltot is befoltozzuk, és ennek utána egy teljes körű áttekintésünk lesz a teljes magyar textológia mai mezőnyéről. A felnőtt mezőnyről. De már azon töröm a fejemet, hogy továbbá 2013-ban eljön az az idő is, amikor kifejezetten az ország irodalomtudományi doktori iskoláira kihegyezve az összes olyan fiatalembernek, aki egyelőre még csak részfeladatokat kapott, talán még nem is tudja, hogy az ő munkálkodása milyen nagyobb egésznek a része – hogy ő egy költői életmű ilyen-olyan bibliográfiai feltárásával, egy konkrét forrásnak a kiadásával, egy bizonyos életrajzi vonatkozásnak a szövegekkel való összeolvasásával vagy valami hasonlóval voltaképpen textológiai feladatot végez –, az utánpótlásnak, a következő nemzedéknek, a még komolyan és érdemben semmilyen vállalkozásba be nem kapcsolt, de már termelődőben lévő következő nemzedéknek is egy ilyen szakmai kurzusát, mestertkurzusát, ötletbörzéjét, tanácskozását, bárhogy elkeresztelhető a dolog: egy ilyet ugyancsak Miskolcra kellene meghívni. Nem a felnőtt mezőnyben, a fiataloknak a mezőnyében. Azt gondolom, ha valakiben a koncepció, a stratégiaalkotás megvan, meg a szívós munkabírás és az a fegyelmelmezetség, ahogyan az ember egy kitűzött úton elkezd végigmenni, lépésről lépésre halad és haladni is akar, és mindent elkövet, hogy halad-hasson rajta, hatalmas perspektívákat nyit meg a dolog. Ha úgy adódik, hogy Miskolcon kell lennie a textológia, filológia magyarországi kompetenciaközpontjának, akkor Miskolcon lesz, vagy már van is a kompetenciaközpontja. Egyszerűen nem hely kérdése, hanem a rendelkezésre álló adottságok és elhatározások és involváltságok és akaratok együttesének a kérdése. Boldog örömmel lehet kiaknázni minden olyan érdeklődést, minden olyan elkötelezettséget, minden olyan minőséget teremteni akaró szándékot, ahol erre nyitottság mutatkozik. Az én benyomásom az, hogy a Miskolci Egyetemen nagymérvű ez a nyitottság. Másfél esztendeje vagyok szenátusi tag, az egyetem Doktori Tanácsába valamivel régebben járok. Nem csak amióta a doktori iskola vezetője vagyok, már azt megelőzőleg is gyakran én helyettesítettem a korábbi vezetőt. Tehát ismerem azt a vezetői kört, akiknek az egyetemünk tudományos arculatának a megformálására ráhatása van vagy ezzel kapcsolatban egyáltalán benyomásai, véleménye, meglátásai lehetnek. Azt mondhatom, hogy ebben a körben *csak* szimpatizáló és támogató szándéknyilvánításokkal találkoztam. Sem lekicsinylő, a bölcsészeknek a műszaki, természettudományi világtól eltérő beágyazottságán furcsálkodó megállapítást nem, sem gáncsoló megállapítást nem tapasztaltam. Hanem valami módon arra való törekvést, hogy bár nagyon különbözőek a diszciplináris kompetenciáink, nagyon különböző szakmai hagyományok rendjébe beágyazva dolgozunk, *együtt* bizonyosan erősebbek vagyunk mi is, mint külön-külön volnánk. Hadd mondjak egy teljesen kézenfekvő,

nyitva álló lehetőséget, egészen bizonyosan ebbe az irányba már az idén lépéseket kell tennem, kell tennünk. A Gépészmérnöki és Informatikai Karon ott van a tudásalapú adatbázisok menedzselésének egy technikai, informatikai kompetenciája. Nálunk meg itt van a textuális korpuszok digitális-elektronikus feldolgozásának a kényszere. Ha ezt a kettőt összerakom, akkor azt mondhatom, hogy a mi humántudományi kompetenciánk és az ő informatikai kompetenciájuk a lehető legjobb kombinációt adja ki: egy európai minőségű, XML kódolású, lekérdezés-időben dinamikus válaszgenerálásra képes, strukturált adatbázis-tartalomra vonatkozó keresési opciókkal kiegészíthető, nagy textuális adatbank képe képződik meg előttem. Teljesen kézenfekvő, hogy az ember ehhez egy műszaki centrumú képzőhelyet keressen. Budapesten is lehet ilyet találni. De itt, Miskolcon meg házon belül, ugyanazon falak között vagyunk. Kézenfekvően adja magát a dolog, hogy kipróbáljuk ezt a kombinációt, hogy összetegyük azt a másfajta szakértelmünket, amelyeknek az együttesétől valamennyien erősebbek, megbecsültebbek, beágyazottabbak leszünk. Ez a win-win pozíció. Mindenki nyer, aki erre a kombinációra adja a fejét. Olyan partnereket tudtam itt találni a Miskolci Egyetemen, akik erről hajlandóak érdemben így gondolkodni. Nagyon sok kedvező tapasztalatom van. Az az érzékelésem – erről persze a dékán asszonyt is meg kellene kérdezni, hogy ő mit tapasztal, hiszen ő sokkal több tapasztalatot szerez ebben a személyi körben is, és könnyen lehet, hogy az ő tapasztalatai nem ennyire egybeváogóak –, az én tapasztalataim azt mutatják, hogy egy bizonyos fajta respektust, egy bizonyos fajta szakmai elismerést és méltánylást már mintha szereztek volna a bölcsészek itt a legutóbbi időben. Amióta például tudható rólunk az, hogy a filológia, textológia mennyire fontos nekünk. Amióta tudható rólunk az, hogy a filológia nem a lila léggömbök eregetésének a tudománya, hanem a humántudományi térfélnek pont az a vidéke, amelyik az elvágólagosabb, szabatosabb, műszaki gondolkodáshoz is közelebb áll, közelebb vihető. Azóta ez a respektus mintha növekedni látszana. Ez az egyik dolog, tehát hogy nem finnyáskodni, fanyalogni kellene, hogy vidéki műhely vagy nem vidéki műhely. Olyan műhely, ahol a kompetenciák is, de még a szándékok, az akaratok is együtt vannak, hogy megvalósítsunk valami olyasmit, ami sem ebben a körben nem volt még, de talán még az országban sincsen ez idő szerint párja, de még törekvés sincsen a létrehozására ebben a változatban. A másik pedig, és ez a személyes része a dolognak: Miskolc az én választott hazám. A saját egyetemi éveim, a felnőtté válásom természetesen kiadják azt, hogy Budapestet külön reflexió nélkül, teljesen természetes módon érzem a hazámnak és a közegemnek. De az, hogy van még egy város Magyarországon, ahol a tudományos-szakmai működésemnek a feltételrendszerei is biztosítva vannak, ahol nagyon jó szakmai-emberi közegben vagyok, ahol jó minőségű emberekkel oldott, informális, baráti egységben tudunk közös irányba lépéseket tenni – ez a sors külön ajándéka még a számomra. Ezt a várost én egyébként is már csak a legjobb formájában láttam létezni. Amikor én idekerültem, akkor még nem volt turistaparadicsom, mert még nem tudta magáról, hogy az lehet, de már ott volt az adottságaiban mindene ehhez. A gyönyörű vidék, az egészséges természeti környezet, a Bükk legszebb részeinek perceken belüli elérhetősége, a belvárosnak olyan átalakulása, hogy oda is benyomakodik a zöld, hogy a Szinvát lassan ki lehet bontani ismét, mert az most már nem szennyvíz, hanem ismét egy természetes pataknek a benyomását kelti. Miskolc nagyon lakható, nagyon barátságos, nagyon inspiráló közeg, olyan helyszín, ahol, ha egy délután elcsendesedik az élet, akkor üldögélek, olvasok, és

a fácánkakasoknak a rikoztását hallgatom az ablak alatt. Nem tudok még egy magyarországi egyetemi munkahelyet, ahol megadatik az ilyen természetközelség, ilyen környezet, ilyen gyönyörű, inspiráló kampusz magunk körül. Azt mondhatom, hogy énnekem ez a helyzet, ez a pozíció, ez a közeg csak inspirációt, csak kiteljesedést, csak biztonságot, csak nyugalmat adott, és semmiféle elfojtott, féken tartott hátrazorítottág- és mellőzöttség-tudat és semmi hasonló egyáltalán nincsen bennem. Mindannyiunknak ott kell tudnunk gazdagítóan előrevivőt mutatni, ahol megadatik nekünk, hogy figyelembe veszik a véleményünket. Itt valóban minden feltétel együtt van ahhoz, hogy ezt értelmesen lehessen tenni.

- *H. Z.:* Reméljük, hogy ez így is van. Egyetlenegy utolsó kérdés. Nyilvánvaló, meg az elmondottakból is kiderül, hogy rengeteget dolgozol. Van egy állásod Budapesten, az Irodalomtudományi Intézetben, Miskolcon intézetet vezetsz, doktori iskolát vezetsz, szenátusi tag vagy, a Kiadói Tanács elnöke vagy. Azt szeretném kérdezni, hogy ezt fizikailag hogyan bírod? Mennyi idő jut ezen pozíciók mellett még a kutatásra, és ha egyáltalán ezt lehet kérdezni, marad-e idő arra, hogy akár hobbid vagy bármi olyan legyen, ami túlmutat a szakmán? Vagy a kettő egybeesik?
- *K. G.:* Hadd meséljem el a következő történetet. 2010-ben történt, akkor voltam utoljára Wolfenbüttelben, egy októberi hónapot tölthettem ott, és úgy kezdtem azt a hónapot, ahogy egy elfoglalt és felelős állású ember szabadságolja magát. Tehát vittem a laptopomat magammal, és bár természetesen kihasználtam azt a nagyon feltöltő helyszínt és adottságokat, amelyeket a könyvtár biztosít, rengeteget olvastam és inspirálnak éreztem magam, de azért folyton néztem az e-mailjeimet is, hogyha érkeztek intézményes ügyek, akkor azokon elkezdett forogni az agyam, válaszoltam, bizonyos értelemben még koncepciók formálásában is részt vettem. Történt ez így két héten keresztül. Két hét után azonban a laptop beadta a kulcsot. Adatok nem veszték el egyébként, mert mindig háromszoros biztosítással dolgozom, mindig mindenem le van mentve három különböző helyre, de a laptopom nem működött többé. Ott találtam magamat Észak-Németországban, tökéletesen elvágva a hazai kommunikációtól. Elvágva attól, hogy tudjam, mi történik az egyetemen, az intézetben, a doktori iskolában, a különböző bizottságokban. Az igazat megvallva, némi utánajárással meg lehetett volna oldani azt, hogy akár a könyvtár gépeiről, akár egy internet-kávézóból folytassam a szakmai levelezést. De ráébredtem, hogy a körülményes pótmegoldások keresésével elfolyik az idő, márpedig az itt eltölthető órák száma limitált, minden perc pótolhatatlan: az ember nappal a könyvtárban dolgozik, este pedig a jegyzeteit rendszerezi – minden más dolog ettől veszi el az időt. A további két hét során tehát csak a párommal, a családommal kommunikáltunk, sms-ben. Azt hiszem, az eddigiekből kiderülhetett, hogy rendkívüli fontosságú számomra minden ügy, amelyet akár intézetvezetőként, akár szerkesztőként, akár a különböző bizottságokban képviselek, amelyekért küzdök, dolgozom, amelyeken tulajdonképpen folyamatosan járatom a gondolataimat – de ez a különleges helyzet, a kommunikációtól való elszakadás mégis lehetővé tette számomra, hogy két héten keresztül (pontosan ugyanúgy, mint tizenhat évvel korábban, amikor először jártam Wolfenbüttelben), mindössze egy füzetrel és egy ceruzával felszerelve, minden mást félretéve csak a kutatásra koncentrálhassak. Ami annyit tesz, mint egymás után kérni ki az antikvákat, élvezkedni rajtuk, együtt rezonálni velük, venni a poénjaikat, venni a tragédiáikat, megindulni a bennük található emberi sorsokon. Egészen személyes dolgokat

voltak képesek papírra tenni, leírni és kinyomtatni a régiségben is. Valóban hihetetlen mély azonosulások, egészen kivételes pillanatok lehetnek, amikor egy XVI. századi lélek meg egy XXI. századi lélek összehajol, és valami egészen személyeset tudnak egymással megosztani. Olyan eufórikusan boldog voltam két héten keresztül, mint régen, minden hazai felelősség nélküli fiatal kutatóként. Ebben a mindennapi hajszánkban, ebben az intézményi teljesítménykényszerben, ebben a menedzseri tevékenységi formában, ami az életünk túlnyomó többségét kiteszi, az ember egyszerűen megfosztja magát attól, hogy átadhassa magát annak az örömnak, amit hajdan, egyszer régen maga a művelt tudomány szak egy magában képes volt megszerezni neki. Ez a wolfenbütteli tapasztalat azt a rendkívüli megerősítő élményt nyújtotta a számomra, hogy a lényeg tekintve ugyanaz az ember vagyok, mint aki ebbe a szakmába huszonegynéhány évesen belevágott, nem változott az értékrendem, az érdeklődésem, a hozzáállásom, abban az irányban haladok, amerre elindultam. Mindez egyszersmind válasz a kérdésre: a döntésemet jól hoztam meg, én valóban azt a szakmát űzöm, amit imádok, amiért mindene-met odaadnám.

– *H. Z.*: Köszönöm a beszélgetést.

